

Rodni stereotipi u slikovnicama

Zelić, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:821647>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Dora Zelić

RODNI STEREOTIPI U SLIKOVNICAMA

Diplomski rad

Zagreb, lipanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Dora Zelić

RODNI STEREOTIPI U SLIKOVNICAMA

Diplomski rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Marina Gabelica

Sumentor: Kristina Giacometti, predavač

Zagreb, lipanj 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SLIKOVNICE	2
2.1. Odnos teksta i ilustracija u slikovnicama.....	4
2.2. Uloga ilustracija u pričanju priče	4
3. FUNKCIJE SLIKOVNICA	7
4. VRSTE SLIKOVNICA	8
4.1. Slikovnice prema obliku	8
4.2. Slikovnice prema strukturi izlaganja	11
4.3. Slikovnice prema sadržaju.....	11
4.4. Slikovnice prema likovnoj tehnici	11
4.5. Slikovnice prema sudjelovanju recipijentata.....	12
5. PROBLEMSKA SLIKOVNICA	13
6. DEFINICIJA RODNIH STEREOTIPA	14
6.1. Pregled relevantnih istraživanja rodni stereotipa u slikovnicama kroz povijest.....	15
6.2. Utjecaj rodni stereotipa u slikovnicama na formiranje rodni identiteta.....	17
6.3. Identificiranje obrazaca i trendova u rodni ulogama slikovnica.....	18
7. ANALIZA ODABRANIH TRADICIONALNIH SLIKOVNICA	21
7.1. Gustav Krklec: Što se dobiva od mlijeka, 1974.	22
7.2. Ana Đokić: Tri sestre, 2013.....	25
7.3. Stan i Jan Berenstain: Medvjedići i kućanski poslovi, 2014.	27
7.4. Zdenko Mikša: Mali Miha na farmi automobila, 2023.	30
8. ANALIZA ODABRANIH SUVREMENIH SLIKOVNICA	32
8.1. Horst Eckert-Janosch: Tata lav i njegova sretna djeca, 2009.....	33
8.2. Pika Vončina: Emilija u zemlji kotača, 2009.	36
8.3. Petra Lončar: Čudesan cvijet, 2014.	38
8.4. Andrea Beaty: Rosie Zakovica, izumiteljica, 2022.	40
9. ZAKLJUČAK	42
10. LITERATURA	44
10.1. Primarna literatura.....	44
10.2. Sekundarna literatura	45
11. Popis grafičkih prikaza	51
12. Izjava o izvornosti rada	52

SAŽETAK

Rodna zastupljenost u dječjoj književnosti dugo je i opsežno istraživana još od ranih klasičnih studija drugog vala feminizma 1970-ih i 1980-ih godina (Ullah, Ali i Naz, 2014). Rezultati istraživanja ukazuju na veliku prisutnost rodni stereotipa koja je dovela do dva zaključka, a to su dominacija muških likova i preuzimanje muških i ženskih tradicionalnih rodni uloga. Budući da su slikovnice primaran izvor literature djeci mlađe dobi, one imaju funkciju poticanja ili smanjenja rodni stereotipa. Sukladno tome, cilj ovog rada bio je ustanoviti zastupljenost rodni stereotipa u odabranim tradicionalnim i suvremenim slikovnicama te prepoznati i analizirati pojedine obrasce i trendove. Tradicionalne slikovnice koje su odabrane zbog zasićenosti rodni stereotipima su Gustav Krklec: *Što se dobiva od mlijeka*, Ana Đokić: *Tri sestre*, Stan i Jan Berenstain: *Medvjedići i kućanski poslovi* te Zdenko Mikša: *Mali Miha na farmi automobila*. Rodni stereotipi proučavali su se u tekstu i samim ilustracijama. Analizom tradicionalnih slikovnica potvrdila se prisutnost rodni stereotipa u slikovnicama te su zamijećeni obrasci i trendovi utvrđeni prema raznim istraživanjima. U svakoj od slikovnica dominantan je pojedini obrazac, a uočeni su sljedeći obrasci: preuzimanje tradicionalnih muških i ženskih rodni uloga s obzirom na zanimanja ljudi ruralnih područja, isticanje fizičkog izgleda žena, stereotipan način prikazivanja muških i ženskih uloga s obzirom na raspodjelu kućanskih poslova te pripisivanje dinamične i aktivne uloge muškom liku. Muški i ženski likovi najčešće su predstavljeni u skladu sa svojim tradicionalnim rodni ulogama. S druge strane, analizirane slikovnice Horst Eckert-Janosch: *Tata lav i njegova sretna djeca*, Pika Vončina: *Emilija u zemlji kotača*, Petra Lončar: *Čudesan cvijet* i Andrea Beaty: *Rosie Zakovica, izumiteljica* smatraju se suvremenima budući da osporavaju analizirane dominantne obrasce u tradicionalnim slikovnicama, stavljajući naglasak na rodnu ravnopravnost. Međutim, detaljnijom analizom može se uočiti blaga prisutnost rodni stereotipa koja skreće pozornost na duboku ukorijenjenost tradicionalnih vrijednosti i svjetonazor današnjeg društva.

Ključne riječi: slikovnice, rodni stereotipi, rodne uloge, rodni identitet

ABSTRACT

Gender representation in children's literature has been researched and discussed extensively since the early classic studies by second wave feminists in the 1970s and 1980s (Ullah, Ali and Naz, 2014). These early studies asserted that children literature is gender bias, which led to the two major conclusions that are referred to the dominance of male characters and the assumption of male and female traditional gender roles. Since picturebooks are primary source of literature for children, their function is to encourage or reduce gender stereotypes. Accordingly, the purpose of this paper was to establish the representations of gender stereotypes in traditional and contemporary picturebooks and to recognize and analyse certain patterns and trends. Traditional picturebooks that were chosen due to the saturation of gender stereotypes are Gustav Krklec: *Što se dobiva od mlijeka*, Ana Đokić: *Tri sestre*, Stan and Jan Berenstain: *Medvjedići i kućanski poslovi* and Zdenko Mikša: *Mali Miha na farmi automobila*. Gender stereotypes were studied in the text and the illustrations themselves. The analysis of traditional picturebooks confirmed the presence of gender stereotypes in the picturebooks and patterns established according to various authors were discovered. In each of the picturebooks, a particular pattern was dominant, and the following patterns were observed: the assumption of traditional male and female gender roles with regard to the occupations of people in rural areas, the emphasis on the physical appearance of women, the stereotypical way of portraying male and female roles with regard to the distribution of household chores and attributing dynamic and active roles to the male character. Male and female characters are most often presented in accordance with their traditional gender roles. On the other hand, analysed picturebooks like Horst Eckert-Janosch: *Tata lav i njegova sretna djeca*, Pika Vončina: *Emilija u zemlji kotača*, Petra Lončar: *Čudesan cvijet* and Andrea Beaty: *Rosie Zakovica, izumiteljica* are considered contemporary since they challenge the analysed dominant patterns in traditional picturebooks, emphasizing gender equality. However, considering a detailed analysis, a subtle presence of gender stereotypes is noticed, which draws attention to deep rooted traditional values and worldview of today's society.

Key words: picturebooks, gender stereotypes, gender roles, gender identity

1. UVOD

Razvoj rodne svjesnosti ključan je dio najranijeg i najvažnijeg iskustva učenja djeteta (Peterson i Lach, 1990). Prema Turner-Bowker (1996) djeca do svoje pete godine života imaju formirane rodne stereotipe. S polaskom u školu, knjige počinju predstavljati veliki utjecaj na stvaranje različitih stavova i razmišljanja kod djece. Knjige su medij koji se koristi za podučavanje okvira društvenih znanosti pružajući djeci pristup učenju kulturne, geografske, etičke, povijesne i kulturne pismenosti. Samim time, one postaju sredstvo učenja društvenih stajališta i vrijednosti te su ujedno i uzor djeci. Budući da su slikovnice knjige s kojima se djeca od najranije dobi susreću, kroz ilustracije i uporabu jezika one definiraju standarde muškog i ženskog ponašanja. Uz roditelje, učitelje, vršnjake i medije, slikovnice pridonose dječjem razumijevanju muških i ženskih očekivanja te razvijaju stajališta o vlastitoj pripadnosti i preuzimanju određenih uloga u društvu.

Prema raznim istraživanjima, brojne slikovnice zasićene su rodnim stereotipima koje u velikoj mjeri utječu na oblikovanje rodnog identiteta. Prva relevantnija istraživanja slikovnica u kojima se pojavljuju rodni stereotipi datiraju iz 1970-ih. Weitzman, Eifler, Hokada i Ross (1972; prema Turner-Bowker, 1996) uočavaju žensku nezastupljenost u naslovima i središnjim ulogama slikovnica, no isto tako zamjećuju pojavu obrazaca i trendova u prikazivanju rodnih uloga u slikovnicama. Osim dominantnosti i prevalencije muških likova, razlike između ženskih i muških likova mogu se primijetiti i u preuzimanju različitih rodnih uloga, analizi ponašanja i karakterizaciji likova. Muški likovi uglavnom preuzimaju aktivne, dok ženski likovi utjelovljujaju pasivne uloge. Obrasci stereotipnih ponašanja vidljivi su također u izboru zanimanja, interesa i aktivnosti. Iako je 1980-ih zamijećen pozitivan trend kada je riječ o rodnim stereotipima u slikovnicama te ženski likovi postaju zastupljeniji, istraživanje postojanosti rodnih stereotipa u slikovnicama 21. stoljeća koje je proveo Paynter 2011. godine, ukazuje na njihovu sveopću prisutnost.

Glavno pitanje od kojeg se polazilo u ovome radu je: Utječe li godina izdanja slikovnica na njihovu zasićenost rodnim stereotipima? Cilj ovoga rada stoga jest utvrditi prisutnost rodnih stereotipa te identificirati određene obrasce i trendove u kojima se oni pojavljuju u odabranim slikovnicama. Odabir slikovnica temeljio se na prisutnosti pojedinih obrazaca koji se, prema brojnim istraživanjima, najčešće pojavljuju u slikovnicama prepunim rodnim stereotipima. Odabrane slikovnice su s obzirom na prisutnost rodnih stereotipa podijeljene u dvije skupine: tradicionalne i suvremene slikovnice. Tradicionalnim slikovnicama smatraju se slikovnice

zasićene rodnim stereotipima prema postavljenim parametrima, bez obzira na godinu izdanja. Za razliku od tradicionalnih, pod suvremenim slikovnicama podrazumijevaju se one koje negiraju rodne stereotipe te promiču rodnu ravnopravnost, isto tako isključujući faktor godine objavljivanja. Budući da se ova analiza rodnih stereotipa u odabranim slikovnicama odnosi i na tekst i na ilustracije slikovnice, drugo, treće i četvrto poglavlje diplomskog rada bit će posvećeno samom pojmu slikovnice, njezinim definicijama, funkcijama i vrstama, kao i važnosti ilustracija u interpretaciji slikovnica. Nadalje, objasnit će se termin problemske slikovnice, a potom u šestom poglavlju prodrijeti u srž problematike, odnosno objasniti pojam rodnih stereotipa te njihov utjecaj na formiranje rodnih identiteta. Zatim slijedi pregled relevantnih istraživanja o rodnim stereotipima. Na temelju zaključaka iznesenih znanstvenih studija će se utvrditi obrasci i trendovi kroz koje će se potom analizirati rodni stereotipi u odabranim tradicionalnim i suvremenim slikovnicama.

2. SLIKOVNICE

Slikovnice su knjige namijenjene djeci koje prenose informacije ili pričaju priče putem serije slika u kombinaciji s relativno malo teksta ili bez teksta (Nodelman, 1988). Prema Nodelmanu (1992) izraz „slikovnica“ se također odnosi na kratke fikcionalne ili nefikcionalne knjige za djecu koje sadrže veliku sliku na svakoj duplerici, najčešće u pratnji kratkog teksta. Budući da slikovnice podrazumijevaju sinergiju teksta i ilustracija, Glazer (1997) smatra da je slikovnica svaka knjiga u kojoj su ilustracije važne kao i sam tekst. Kao oblik umjetnosti, slikovnice ovise o međuovisnosti slika i riječi, odnosno o istodobnom prikazu dviju sučeljenih stranica te o drami okretanja stranice.

Nadalje, slikovnice obuhvaćaju tekst, ilustracije, cjelokupni dizajn te su isto tako proizvodni predmet i komercijalni proizvod (Bader, 1976). Smatraju se društvenim, kulturnim i povijesnim dokumentom. Slikovnica kao suvremeno književno djelo u današnje vrijeme donosi mnogo prednosti za djecu. Djeca mogu učiti o važnosti razumijevanja konteksta društveno-kulturnih, društveno-povijesnih i političkih tema koje su zastupljene u slikovnici. Isto tako, slikovnica može biti izvor moralnih vrijednosti i lekcija zbog kojih djeca postaju svjesnija svoje okoline, osjetljivija na nju te samim time spremnija na razumijevanje i odgovaranje na društvene probleme. Posljedično se stvara šira perspektiva, visoka tolerancija

i empatija u društvu. Kasnije djeca mogu lako spoznati svoju ulogu u društvu i dati rješenja za postojeće društvene probleme (Balqis Azhari i Imron Wakhid, 2023).

Prema Bader (1976) slikovnica je prvenstvo iskustvo za čitatelja. Upravo to iskustvo djeca mogu doživjeti i prije nego što nauče čitati. Prvi korak ka razvijanju vještine čitanja u najranijoj dobi predstavljaju slikovnice. Iako se slikovnice sastoje od vizualnih i verbalnih karakteristika, na samom početku djetetova suočavanja s pisanim materijalima, njegov fokus postaje dizajn slikovnice. Vrlo je bitno predstaviti korice slikovnice, upoznati se s oblikom, formom i materijalom te postupno prijeći na promatranje ilustracija i pretpostavljanja sadržaja priče na temelju istih (Vonta i Balič, 2011).

„Slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće, odnosno dječja knjiga *par excellence*“ (Crnković i Težak, 2002; str. 15). Autori smatraju da slikovnica nije čista vrsta, već kombinacija likovnog i književnog izraza. Termin slikovnica upućuje na postojanje vizualnog aspekta, tj. ilustracija te iako se slikovnica služi slikovnom i tekstualnom komunikacijom, postoje slikovnice koje ne sadrže tekst. Međutim, budući da se dijete u najranijoj dobi susreće sa slikovnicama, najčešće je roditelj posrednik kod čitanja slikovnica koji stvara tekst pomoću slika. „Čačko (2002) navodi da „odnos koji se ostvaruje kroz prožimanje prostorne (slika) i vremenske (tekst) dimenzije slikovnice očituje se već na formalnoj, a posebno do izražaja dolazi na njenoj sadržajnoj razini, odnosno u svim potencijalima koje posjeduje“ (Martinović i Stričević, 2011; str. 47).

Prema Restanto (2016) slikovnica djeci omogućuje razumijevanje između odnosa konteksta u stvarnom svijetu i njihove mašte kroz slikovnicu. Čitatelj traži i vizualizira radnju putem pozadinskih informacija o svijetu, kao i informacija o narativnom žanru bilo da se pruža riječima ili ilustracijama. Na primjer, dijete ne bi prepoznalo ilustraciju kreveta ukoliko ne zna da je krevet stvar koja služi za spavanje. Iako dijete ne zna naziv pojedinih ilustracija, njegova znatiželja ga potiče na istraživanje, kao i na traženje pomoći roditelja ili učitelja, a to omogućuje aktivno učenje. Zaključno, slikovnice su izvrsna stimulacija djeci za učenje i istraživanje njihovog okruženja.

2.1. Odnos teksta i ilustracija u slikovnicama

Prema mnogim autorima, bit slikovnice je način na koji se tekst i ilustracije međusobno povezuju. Odnos između dviju vrsta teksta – verbalnog i vizualnog često je kompliciran i suptilan. Koriste se razne metafore kako bi se pobliže objasnio njihov odnos.

Cech (1983; prema Sipe, 1988) opisuje odnos teksta i ilustracije pomoću glazbe gdje navodi da se ponašaju kao duet, dok je Schwarcz (1982; prema Sipe, 1988) odnos teksta i ilustracija podijelio u dvije opće kategorije, a to su kongruencija i odstupanje. U kategoriji kongruencije tekst i ilustracije su u harmoničnom odnosu. Ponekad ilustracije nadopunjuju tekst „gurajući naprijed radnju“, no isto tako mogu naizmjenično pričati priču. U drugoj kategoriji (odstupanju) ilustracije se odmiču od teksta suprotstavljajući mu se. Još jedan primjer odstupanja može se pojasniti glazbenom metaforom te se naziva kontrapunkt. Ilustracije i tekst u tome slučaju pričaju različite priče, no završno zadovoljstvo recipijenta počiva na čitateljevoj percepciji obje priče istovremeno.

Sipe (1998) tvrdi da su tekst i ilustracije nepotpuni jedno bez drugoga. Oni imaju sinergijski odnos u kojem ukupni učinak ne ovisi samo o sjedinjavanju teksta i ilustracija, već i o percipiranim interakcijama između njih.

Različiti načini na koje recipijent doživljava pisani jezik i vizualnu umjetnost imaju važne implikacije na pokušaje povezivanja riječi i ilustracija u slikovnici. Ponajprije zbog prostorne prirode ilustracija, ljudska je tendencija da gledaju, zadržavaju se i promišljaju o njima. Nasuprot tome, priroda verbalnog teksta stvara tendenciju da čitatelj nastavlja čitati zbog čega se stvara napetost između impulsa koji se želi zadržati na ilustracijama i želje da se ne prekine vremenski tok pripovijedanja (Sipe, 1998).

Upravo zbog toga slikovnice kao da zahtijevaju ponovno čitanje jer je nemoguće odjednom uočiti sva moguća značenja teksta ili ilustracija te isto tako odnosa između teksta i ilustracija. Meek (1992; str. 174) tvrdi da „slikovnica poziva različite vrste čitanja i omogućuje izmišljanje niza priča, a ne samo jedne verzije priče.“

2.2. Uloga ilustracija u pričanju priče

William Ivins (1953; prema Nodelman, 1998) tvrdi da prije nego što su metode stvaranja slika bile izumljene, znanost nije mogla napredovati jer ljudi nisu mogli vidjeti kako

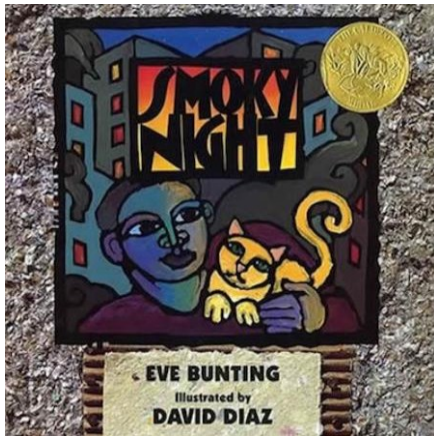
stvari funkcioniraju. Riječi ne mogu prenijeti opisne informacije lako kao što mogu slike. Budući da su riječi odvojeni dijelovi rečenica, ljudi razumiju jezik jedino ukoliko prvo razumiju dijelove te nakon toga ih povezuju u cjelinu. Nasuprot tome, slike su vidljive sve odjednom i tek tada ljudi mogu uočiti potencijalni odnos njihovih različitih dijelova. Posljedično, razumijevanje jezika počinje s detaljima povezujući ih u cjelinu, dok razumijevanje slika počinje s cjelinom koja postepeno prelazi u detalje.

Ilustracije u slikovnici njeguju estetsku svijest djece i ujedno njihovo likovno stvaralaštvo. One u slikovnici pričaju priču i produžuju je (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Slikovnicu s ilustracijama umjetničke vrijednosti karakterizira čistoća stila, sklad i ritam boja te jedinstvena kompozicija u kojoj se istražuju detalji. Kvaliteta ilustracije, a time i slikovnice, ovisi o omjeru sadržaja i forme ilustracije te i samim autorima (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Autori ilustracija slikovnica razlikuju se u izražavanju osjećaja, odabiru materijala i tehnikama izražavanja, načinu kompozicije i dr., što njihove ilustracije čini jedinstvenima i stvarnima. Za ilustracije predškolske i školske djece preporuča se da budu inspirativne, da obogaćuju doživljaj priče, potiču maštu i kreativnost te razvijaju dječju likovnu ljepotu. U davnoj prošlosti ilustracije su se izrađivale različitim tehnikama poput tradicionalnog ručnog rada s uljem, vodenim bojama te olovkama. U modernije doba, većina slikovnica koje se izdaju, tiskaju se posebnom tintom koja nije štetna za kožu. Ilustracije su raznolike kako bi se izgradio dojam i poruka priče. Na primjer, crno-bijele ilustracije služe za stvaranje jednostavnog dojma kako bi se naglasila poruka kroz riječi, dok je uloga raznobojnih ilustracija privlačenje pozornosti djece te učenje različitih oblika i boja koji sačinjavaju priču (Balqis Azhari i Wakhid Harits, 2023).

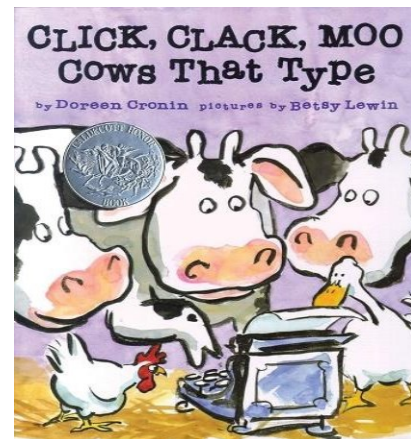
Budući da su djeca ciljani recipijenti, ilustracije koje oblikuju slikovnicu su jednako važne ili čak i važnije od teksta. Prvenstveno ilustracije trebaju pomoći u prenošenju priče i životnih lekcija povezanih s emocionalnom inteligencijom (empatija, opraštanje, ljubaznost), raznim odnosima, društvenim vezama i moralom. Od djece se očekuje da mogu razumjeti slike u knjizi i stvarati vlastitu maštu, dijalog i vizualizaciju u priči.

Funkcija kvalitetnih ilustracija jest proširiti čitateljsko iskustvo na način da se čitatelj udubi u određenu scenu prikazanu u tekstu. Stoga, prisutnost ilustracija utječe na to kako se književni tekst percipira i kako prenosi određene poruke.

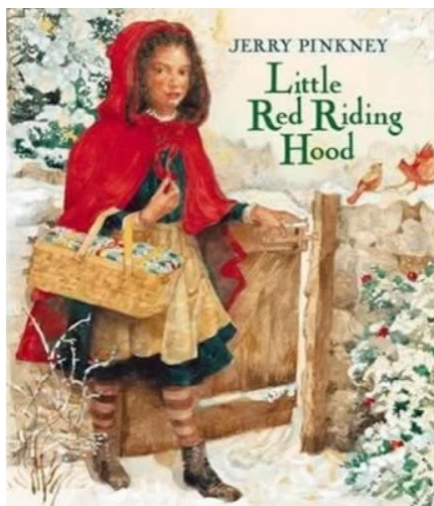
Postoje različiti stilovi u pristupu izradi ilustracija. Uloga apstraktnog stila je naglašavanje likovnih elemenata poput boje, koncepta i forme te ga krasi jednostavnost i sažetost, dok su karakteristike stripovskog stila zaigranost i humorističnost. Prikazivanje predmeta i likova uredno, precizno i realistički važan je aspekt realističkog stila, a impresionistički stil nerijetko zaustavlja pojedini trenutak te stavlja naglasak na svjetlosne efekte (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

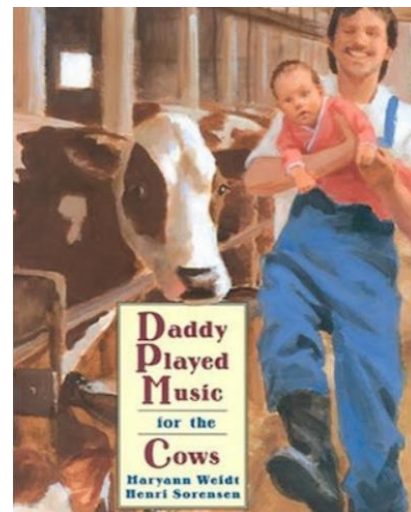
Slika 1. Primjer apstraktnog stila
(Bunting, 1994)

Slika 2. Primjer stripovskog stila
(Cronin, 2000)

Slika 3. Primjer realističkog stila
(Pinkney, 2007)

Slika 4. Primjer impresionističkog stila
(Weidt, 1995)

3. FUNKCIJE SLIKOVNICA

Strasser i Seplocha (2007) tvrde da bi slikovnice trebale biti svakodnevica u ranom razvoju djece. Čitanje djeci i poticanje na sudjelovanje u aktivnostima koje stimuliraju uporabu jezika, fonetičku svjesnost i duboko razmišljanje ključni su faktori u razvoju vještina i dispozicija čitanja i pisanja. Jalongo (2004; prema Strasser i Seplocha, 2007; str. 220) tvrdi da slikovnice ne izlažu djecu samo riječima i slikama, nego i omogućuju sljedeća iskustva koja su preduvjet vještini čitanja: 1. zadržavanje pažnje zbog snažnih i slikovitih ilustracija, 2. pružanje zadovoljstva unutar intelektualno stimulirajućeg konteksta, 3. razvoj kognitivnih funkcija budući da mozak traži istovremeno obrasce iz teksta i ilustracija, 4. poticanje konverzacije te 5. povezivanje iskustava. Svrha slikovnice je upoznati dijete s pisanom riječju, pomoći mu proširiti spoznajni svijet, potaknuti osjećaje te izgraditi široki vokabular. Također, slikovnica pokazuje odnose u ljudskom svijetu, poboljšava sposobnost pamćenja i razvija uočavanje logičkih odnosa. Odražava događaje te ujedno i tehnološki napredak (Zalar, D., Kovač-Prugovečki i Zalar, Z., 2009).

Slikovnica ima zabavnu, informacijsko-odgojnu, spoznajnu, iskustvenu, estetsku i govorno-jezičnu funkciju. Prema Čačko (2020) zabavna funkcija je preduvjet za ostvarivanje svih ostalih funkcija jer bi slikovnica prvenstveno trebala omogućiti djetetu osjećaj zabave i ugone.

Informacijsko-odgojna funkcija razvija sposobnost analize, sinteze, usporedbe te razvija svijest i sliku o sebi. Pomaže djetetu uočiti uzročno-posljedične odnose, rješavati probleme, no isto tako približiti ga temama osobnog zdravlja, iskazivanju osjećaja, obrascima ponašanja te društvenim i obiteljskim odnosima.

Diklić, Težak i Zalar (1996; str. 344) navode da je „uloga spoznajne funkcije omogućiti djetetu provjeru znanja i spoznaja o stvarima, pojavama i odnosima te posljedično poslati povratnu informaciju o njihovoj uspješnosti.“

Slikovnica kao multikulturalno književno djelo omogućuje djeci izloženost različitim društvenim temama, dalekim zemljama, iskustvima rata i nasilja i sl. te upravo zbog toga pruža posredno iskustvo djetetu. Iskustvena funkcija na zanimljiv način i u prenesenom značenju omogućuje stjecanje posrednog iskustva koje dijete često ne može doživjeti neposrednim iskustvom (Nikolajeva, 2003).

Cilj estetske funkcije je razvijanje osjećaja za lijepo i njegovanje ukusa što može utjecati na način razmišljanja te povećati interes i razviti ljubav prema čitanju knjiga. Utječe na formiranje stavova te budi različite emocije i doživljaže kod djeteta (Čačko, 2000).

Govorno-jezična funkcija omogućuje razvoj fonemske i fonološke osviještenosti, usvajanje bogatog rječnika te pospješuje djetetov morfološki i sintaktički razvoj. Upoznaje dijete s karakteristikama teksta te podupire usvajanje predčitačkih vještina.

4. VRSTE SLIKOVNICA

Brojni autori zagovaraju različite podjele slikovnica prema različitim kriterijima, stoga ne postoji univerzalna klasifikacija slikovnica.¹ B. Majhut i D. Zalar (2008) donose širu podjelu u kojoj slikovnice razvrstavaju prema obliku, strukturi izlaganja, sadržaju, likovnoj tehnici i sudjelovanju recipijenata. U ovome radu će biti detaljnije prikazana i razložena podjela koju donose B. Majhut i D. Zalar iz razloga što cilj rada podrazumijeva analizu rodnih stereotipa s obzirom i na ilustracije i na tekst.

4.1. Slikovnice prema obliku

Slikovnice prema obliku dijele se na: leporello, pop-up, nepoderive, slikovnice igračaka i multimedijске slikovnice. Slikovnice koje imaju stranice u obliku harmonike, ili cik-cak, nazivaju se leporello. Nekada je otisnuta prednja i stražnja stranica, dok je u pojedinim slučajevima otisnuta samo jedna stranica. One se mogu doživjeti na nekoliko načina: djeca mogu promatrati pojedinačne preklope ili stranice odvojeno, ali također mogu razviti cijelu knjigu kako bi imala pogled na cijeli niz slika. Ova strategija omogućuje djetetu da stekne ideju o tome da priča ima početak i kraj, protežući se od prve do posljednje stranice. Međutim,

¹ Osim podjele slikovnica prema različitim funkcijama koju je ponudila Čačko (2000) te koja je predstavljena u prethodnome poglavlju ovoga rada, postoje i mnoge druge podjele. Primjerice, Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar u priručniku *Primjeri iz dječje književnosti* (1996) govore o podjeli slikovnica s obzirom na osnovnu namjenu, pri čemu ističu slikovnice spoznajnog i poetskog tipa.

Milan Crnković i Dubravka Težak u svojoj studiji *Povijest hrvatske dječje književnosti* (2002) dijele slikovnicu s obzirom na doživljaj i namjenu te izdvajaju umjetničku i poučnu slikovnicu. Najširu podjelu slikovnica s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta donose Berislav Majhut i Diana Zalar (2008).

Antonija Balić-Šimrak i Smiljana Narančić Kovač u članku „Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama“ (2011) donose podjelu na pripovjednu i nepripovjednu slikovnicu.

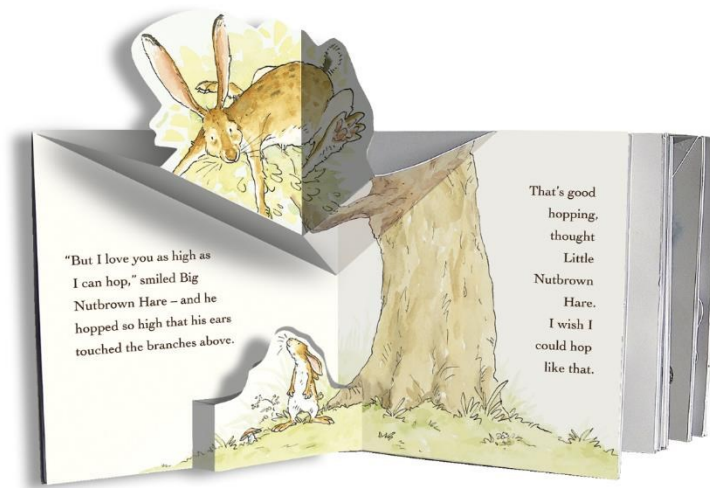
Ivana Batarelo Kokić u članku „Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica (2015)“ slikovnice je podijelila s obzirom na vrste i razine interaktivnosti, a pritom govori o slikovnicama za početne čitače, slikovnicama vezanim uz određeni koncept, slikovnicama u digitalnom formatu, slikovnicama igračkama i slikovnicama u stihovima.

slikovnica se također sastoji od pojedinačnih cjelina koje čine bitne dijelove priče. Zbog svog oblika, leporello slikovnice mogu se postaviti i staviti na pod ili stol te tako stvoriti nove vidike i doživljaje o slikovnici (Kummerling-Meibaur i J. Meibauer, 2019).

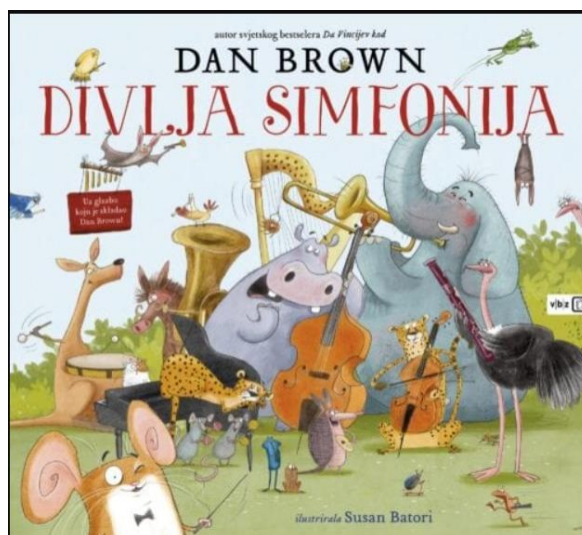

Slika 5. Primjer leporello slikovnice *Helping Hen*
(Ripol i Yang, 2018)

„Pop-up“ slikovnice općenito iznenade čitatelje prikazujući trodimenzionalne papirne konstrukcije, koje izlaze na vidjelo kada se slikovnica otvori. Budući da slikovnice obično imaju dvodimenzionalni karakter, ovakav trodimenzionalni prikaz predmeta i figura otkrivaju novu perspektivu, potičući gledatelje na pažljivo promatranje pop-up konstrukcije iz različitih kutova (Kummerling-Meibaur i J. Meibaur, 2019). Multimedijaska slikovnica postaje vrlo popularna zato što su današnja djeca izložena raznim medijima, a njezine karakteristike uključuju tekst, sliku, zvuk, animaciju i film. Jedan od poznatijih svjetskih pisaca, Dan Brown, autor je interaktivne i zabavne multimedijske slikovnice *Divlja simfonija* koja uključuje glazbu koju je kreirao sam autor, u izvedbi Zagrebačkog festivalskog orkestra.

Slika 6. Primjer pop-up slikovnice *Guess How Much I Love You* (McBratney, 1994)

Slika 7. Primjer multimedijske slikovnice *Divlja Simfonija* (Brown, 2020)

Nepoderive slikovnice su slikovnice izrađene od materijala; tkanine i plastike koji je teško poderati. Najčešće su namijenjene djeci najmlađe dobi.

Slikovnica igračka prepuna je interaktivnih sadržaja te često sadrži dodatnu igračku koja usmjerava pažnju na čitanje, tj. tijekom radnje. Matulka (2008; prema Batarelo Kokić, 2015) dijeli slikovnice igračke u četiri kategorije. Kartonske slikovnice (*board books*) predstavljaju prvu vrstu te su izrađene od kartona, s čvrstim zaobljenim rubovima. Drugu kategoriju čine pop-up books, dok su karakteristike treće vrste preklopi koji skrivaju određene dijelove slike,

takozvane *flap books*. Posljednja kategorija su slikovnice s izrezima (*cut-out books*) koje sadrže izrezane dijelove s ciljem unaprjeđivanja tijeka radnje, čiji se dijelovi skrivaju te kasnije otkrivaju čitatelju.

4.2. Slikovnice prema strukturi izlaganja

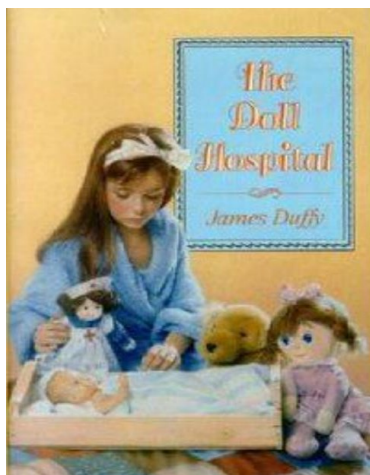
Slikovnice prema strukturi izlaganja dijele se na narativne i tematske. Narativne slikovnice zahtijevaju naratora priče koji je ujedno i sam autor. Najčešće se sastoje od kratkih priča ili samo jedne priče koja se provlači kroz cijeli tekst. Tematske slikovnice prikazuju teme iz svakodnevnog života djeteta kao što su obitelj, životinje, promet, osobna higijena, zdravlje i slično. Majhut i Zalar (2008) navode podvrste tematskih slikovnica, a to su informativne i umjetničke slikovnice.

4.3. Slikovnice prema sadržaju

Teme koje obuhvaćaju slikovnice vrlo su raznovrsne, a jedne od najučestalijih su one o prijateljstvu, obiteljskim odnosima, emocijama, životinjama te različitim temama iz djetetovog svakodnevnog života kao i pojedinim problemima s kojima se dijete može susresti, kao npr. rastava roditelja i sl.

4.4. Slikovnice prema likovnoj tehnici

Slikovnice s obzirom na likovnu tehniku dijele se na lutkarske, strip-slikovnice, fotografske, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika te interaktivne slikovnice. Lutkarske slikovnice nastaju oblikovanjem lutaka iz različitih materijala te su likovi ujedno i lutke, a fotografske nastaju obradom fotografija. Strip-slikovnice obuhvaćaju kombinaciju stripa i slikovnice.

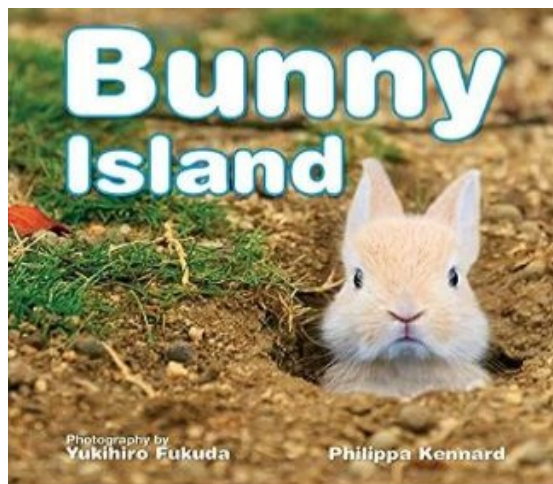

Slika 8. Primjer lutkarske slikovnice *The Doll Hospital*

(Duffy, 1989)

Slika 9. Primjer strip-slikovnice *The Pigeon Needs a Bath*
(Willems, 2014)

Slika 10. Primjer fotografske slikovnice *Bunny Island*
(Kennard, 2015)

4.5. Slikovnice prema sudjelovanju recipijenata

Prema Majhut i Zalar (2008) postoje slikovnice koje dijete može samostalno koristiti, ali i one za koje je potrebno aktivno posredovanje odraslih prilikom čitanja i interpretacije istih. Odrasli često preuzimaju ulogu pripovjedača koji je posrednik između djeteta i slikovnice.

5. PROBLEMSKA SLIKOVNICA

Emocije u svakodnevnom životu osnova su ljudske prirode, čija uloga kreće od osiguravanje opstanka ljudske vrste pa sve do održavanja boljih međuljudskih odnosa (Cassidy, Parke, Butkovsky i Braungart, 1992). Prema evolucijskom stajalištu, emocije su načini djelovanja, oblikovani prirodnom selekcijom koje utječu na psihološke, fiziološke i bihevioralne reakcije. Isto tako, sudjeluju u donošenju odluka, reguliraju ljudsko ponašanje te djeluju na cjelokupno ljudsko zdravlje (Moors, Ellsworth, Scherer i Frijda, 2013).

Razumijevanje emocija počinje u djetinjstvu. Regulacija i razumijevanje emocija jedna je od bitnijih tema kojom se bavi upravo problemska slikovnica. Emocije o kojima govore razni autori najčešće se odnose na one koje djeca često potiskuju te ih ne znaju pravilno iskazati. Neke od najzastupljenijih emocija u slikovnicama su bijes, ljubav, strah, tuga, ljubomora te osjećaj odbačenosti.

Jedna od slikovnica koja se vodi problematikom iskazivanja bijesa je *Leon, slonić Gundalo*, autorice Cecile Beaucort. Tematika slikovnice izrazito je bliska djeci te iako govori o naizgled vrlo teško popravljivoj karakternoj crti, ipak nudi rješenje pronalaska pozitivnog okružja koje utječe na stvaranje pozitivnih emocija. Nadalje, ostale emocije koje se često pojavljuju u problemskim slikovnicama su ljubav, jasno prikazana u slikovnici *Čarli se brine o svojoj sestrici*, autora Thierry Courtina te ljubomora, najčešće izazvana rođenjem braće i sestara. Slikovnica koja nudi rješenje novonastale situacije roditeljima i djeci kada je riječ o ljubomori je *Stigao je brat*, spisateljice Sanje Pilić (Čičko, Danev, Dragoja i Suton, 2006).

Problemske slikovnice nerijetko govore i o osjećaju odbačenosti, raznim oblicima straha kao što je strah od mraka, visine, noćnih mora te osjećaju tuge koji uzrokuje gubitak voljene osobe.

Osobine ličnosti i ponašanje koje se odnose na moralno prosuđivanje, odgovornost, radne navike, odrastanje, hrabrost, sebičnost jedni su od bitnih čimbenika koje proučava problemska slikovnica. Teme nasilja, zlostavljanja ali i tolerancije i uvažavanje različitosti važno je osvijestiti u najranijoj dobi djetinjstva te primjerima raznih situacija, koje utjelovljuju na zabavan način likovi u slikovnicama, ponuditi prihvatljive oblike ponašanje.

Uloga problemskih slikovnica je prikazati svakodnevne situacije s kojima se djeca mogu poistovjetiti te također poticati djecu na pronalaženje rješenja (Zalar i sur., 2009).

6. DEFINICIJA RODNIH STEREOTIPA

Stereotipi su u osnovi opća percepcija ili pretpostavka o atributima ili karakteristikama koje pripadnici neke društvene skupine već posjeduju ili bi ih trebali posjedovati. Osim toga, stereotipi nerijetko podrazumijevaju i uloge koje preuzimaju pripadnici određenih društvenih skupina. (OHCHR, 2014)

Turner-Bowker (1996) navodi da je spol definiran kroz stereotipe očekivanim ponašanjem, atributima i vrijednostima. Djeca uče da su određena ponašanja i aktivnosti povezana sa spolom.

Za razliku od spola, koji je biološki izraz za muškarca ili ženu, ovisno o spolnim organima i genima, rod je društveno konstruiran i vezan uz kulturu. Drugim riječima, svaka kultura uspostavlja vlastita značenja za pojmove muškarca i žene te ima subjektivna očekivanja o tome koje su vrste ponašanja prikladne za svaki spol. Kada su ona pretjerana, očekivanja od rodni uloga postaju rodni stereotipi. Basow (1992; prema Eksi, 2009) navodi da su rod konstruirali ljudi, a ta je konstrukcija oblikovana povijesnim, kulturnim i psihološkim procesima.

Rodni stereotipi su „strukturirani skupovi uvjerenja o osobnim karakteristikama žena i muškaraca.“ (Ashmore i Del Boca, 1979; str. 225)

Razna istraživanja koja su provedena 1960-ih i 1970-ih pokazala su da kada su ljudi bili pitani navesti što više deskriptora za pojmove muškog i ženskog roda, pojavio se širok konsenzus o osobinama ličnosti koje pripisuju muškarcima i ženama, bez obzira na dob, stupanj obrazovanja ili vjeroispovijest (Eksi, 2009). Isto tako, pokazalo se da rodni stereotipi ne postoje samo u osobinama ličnosti, već također i u tri područja; muškim i ženskim ulogama, zanimanjima i tjelesnim karakteristikama.

Rodni stereotipi i uloge se uče. Basow (1992; prema Eksi, 2009) tvrdi da se od muškaraca i žena očekuje izlaganje različitih ponašanja posebno u četiri glavna područja, a to su razvoj osobnosti i temperament, komunikacijski obrasci i prosocijalna ponašanja.

Proces socijalizacije radi na poticanju dječaka i djevojčica da se prilagode društvenim ulogama koje su prikladne za muškarce i žene te je cilj usvojiti rodno prikladna ponašanja. Djeca dobivaju informacije o svijetu iz okoline. Poruke o rodnom prikladnom ponašanju dolaze

od roditelja, učitelja, vršnjaka te se nalaze posvuda; na primjer, u jeziku, igrama, školi, vjeri i u medijima.

Polaskom u školu knjige počinju imati veliki utjecaj na djecu. Uključivanjem djece u zajedničko čitanje, razvija se kritičko razmišljanje te se stječu različite vrijednosti (Narahara, 1998). Kroz ilustracije i korištenje jezika, knjige definiraju standarde muškog i ženskog ponašanja.

6.1. Pregled relevantnih istraživanja rodnih stereotipa u slikovnicama kroz povijest

Dječje knjige javljaju se početkom 16. stoljeća. U prvim dječjim knjigama odražavale su se tradicionalne vrijednosti vremena. One su također služile kao sredstvo druženja za prenošenje tih vrijednosti sljedećoj generaciji. Tradicionalno gledište o muškoj radnoj ulozi bilo je prihvaćeno od većine autora dječje književnosti. Posljedično, te su tradicionalne vrijednosti svi poticali i cijenili, a nedostatak ženske zastupljenosti u dječjoj književnosti nikada nije bio osporen (Gooden, 2001). 1970-ih istraživači počinju uočavati rodne stereotipe u slikovnicama kao rezultat feminističkog pokreta koji ujedno potiče mnoge na propitivanje različitih problema kada je riječ o ljudskoj jednakosti. Pregledom literature iz 1960-ih Key (1971; prema Turner-Bowker, 1996) zaključuje da su muški likovi češće uključeni u aktivne, dominantne (pustolovne) uloge, dok ženski likovi preuzimaju pasivne i viktimizirane uloge. Razlika je također identificirana kroz fizičku prisutnost (pozicija moći) karaktera. Muški likovi prikazani su kao viši, stariji te nadmoćniji od ženskih likova. Cilj istraživanja koje su proveli Weitzman, Eifler, Hokada i Ross (1972) bio je utvrditi postojanost rodnih stereotipa u slikovnicama Caldecottove nagrade između 1930-ih i 1960-ih. Njihovo glavno otkriće bilo je da američke slikovnice za predškolsku djecu prikazuju muške i ženske likove na stereotipne načine te da su ženski likovi slabo zastupljeni u slikovnicama (prema Clark, Guilmain, Saucier i Tavaréz, 2003). Otkrili su da se ženski likovi rijetko pojavljuju u naslovima, središnjim ulogama i ilustracijama. Prikazani su u ulogama koje se ne cijene u američkom društvu te su često bezimni i neupadljivi. Djevojčice i žene prikazane su kao pomoćnice, njegovateljice, sljedbenice i na uslugama drugih, dok su dječaci i muškarci utjelovljavali uzbudljive uloge najčešće uključene u herojske radnje. Konkretniji opisi obnašanja ženskih uloga prema Turner-Bowker (1996) uključuju pasivne, statične i nepokretne uloge, žensku tendenciju za ugađanjem, naglašavanje fizičke ljepote žene te isto tako nesamostalnost i ovisnost žena o

muškarcima (Weitzman i suradnici, 1972). Tipične muške uloge u slikovnicama odnosile su se na vođe koje su krasile samostalnost, uspješnost i samouvjerenost. Muški likovi prikazani su u stalnom kretanju, interakciji sa drugim ljudima te su često oslovljeni kao spasitelji. Za ženske likove popularna zanimanja odnosila su se na domaćice, vrtlarice, pekarice, medicinske sestre i sl. Žene su najčešće preuzimale ulogu majki, supruga, vila, vještica ili podvodnih djeva. S druge strane, muškarci su zauzimali položaje skladištara, graditelja kuća, kralja, princa, borca, ribara, policajca, vojnika i sl.

1970-ih, kao rezultat mnogih istraživanja koja su pokazala postojanost rodnih stereotipa u dječjim knjigama, edukatori pozivaju izdavače da naprave promjene koje bi osigurale veću ravnopravnost zastupljenosti muških i ženskih likova. Neki izdavači, kao na primjer, McGraw-Hill razvili su smjernice za uklanjanje rodne pristranosti u dječjim knjigama (Narahara, 1998).

Međutim, 1980-ih Creany (1995; prema Narahara, 1998) uočava pozitivan trend u slikovnicama kada je riječ o rodnim stereotipima. Ženski likovi pojavljivali su se više u naslovima, glavnim ulogama i ilustracijama slikovnica. Žene i muškarci posjedovali su netradicionalne karakteristike i imali netradicionalne uloge. S druge strane, i dalje je veći postotak muških ilustracija, ali je primijećena manja muška dominacija nego 1970-ih.

Hamilton, Anderson, Broaddus i Young (2006) istraživali su 30 slikovnica dobitnica Caldecottove nagrade i 155 slikovnica koje su proglašene najprodavanijima. Većina slikovnica sadržavala je naslove muških likova te je zastupljenost muških glavnih uloga prevladala nad ženskim ulogama. Rezultati su pokazali da su žene i dalje slabije zastupljene te da se navedeni podatak ne odnosi samo na visoko nagrađivane slikovnice, već i one koje današnji roditelji najviše kupuju. Paynter (2011) provodi istraživanje u kojem je cilj utvrditi postojanost rodnih stereotipa u nagrađivanim slikovnicama iz 2010. godine i slikovnicama dobitnicima Caldecottove nagrade iz 2011. godine. Zaključio je da se zastupljenost žena i djevojaka umjereno poboljšala u odnosu na istraživanje koje su proveli Hamilton i suradnici 2006. godine, no smatra da bi autori trebali razmisliti o prikazivanju ženskih likova koji preuzimaju inicijativu te bi se ženski likovi trebali više pojavljivati kao personificirani u njihovim pričama. Iako se primjećuje napredak u odnosu na prijašnja stoljeća, postojanost rodnih stereotipa u slikovnicama 21. stoljeća i dalje je prisutna.

6.2. Utjecaj rodnih stereotipa u slikovnicama na formiranje rodni identiteta

Shaw (1998; prema Gooden, 2001) smatra da su rodne uloge ponašanja koja društvo smatra prikladnima za dječake i prikladnima za djevojčice. Rodni stereotipi su često temelj rodnim ulogama. Djeca nisu pasivni promatrači, već tijekom razvijanja traže određene strukture u svojim životima te ih vodi unutarnja potreba za uklapanjem u društvo. Ona promatraju svijet i pokušavaju razviti skupove pravila koja mogu primijeniti na raznolike situacije u životu. Djetetovo znanje o vlastitom rodu i njegovim implikacijama naziva se rodni identitet. Kako djeca stječu rodne identitete, tako se i razvijaju stereotipne ideje o tome što znači biti dječak, a što djevojčica. Jedan od najvažnijih dijelova iskustva učenja kod djece je rodni razvoj. Ponašanja roditelja, braće i sestara te učitelja često utječu na percepciju djece. Rodni stereotipi utječu na to kako djeca percipiraju sebe. Negativni prikazi njihova roda mogu utjecati na njihov identitet i samopoštovanje (Narahara, 1998).

Tijekom razvijanja svog spolnog identiteta, djeca uče ili dodaju unaprijed stvorene predodžbe o svom rodnom identitetu kroz čitanje slikovnica. Peterson i Lach (1990; str. 189) tvrde da „slikovnice nude djeci makrokozmički resurs kroz koji mogu otkriti svjetove izvan vlastitog životnog prostora.” Knjige su nerijetko primarni izvor za prezentaciju društvene vrijednosti djece. (Arbuthnot, 1984, prema Gooden, 2001) Dječje knjige pružaju svojoj publici smjernice o životu – posebno o tome koji su ciljevi i društvene norme dostupni i prikladni pripadnicima njihovog spola. Ako dječja književnost prikazuje stereotipne rodne uloge, predstaviti će ograničeni uzor djeci i time pomoći u oblikovanju njihova ponašanja u stereotipnim smjerovima. Teorije socijalnog učenja i istraživanja naglašavaju da djeca uče vjerovati i činiti na temelju onoga što vide i čuju. U slikovnicama, ilustracije imaju jednaku odgovornost za pričanje priče. Bem (1994; prema Foster, 2014) je zaključila da su njezina djeca u dobi od dvije do šest godina dosljedno preispitivala pitanja vezana za rodne uloge koje su ilustrirane u okviru njihovih najdražih slikovnica. Ilustracije likova u priči omogućuju djeci da utvrde osjećaje i reakcije promatranjem izraza lica, držanja tijela i sl. Ukoliko je tekst kompleksan i zahtjevan za interpretaciju mladom čitatelju, slike služe u svrhu prenošenja priče. Stoga, oslanjanje na ilustracije nosi odgovornost prenošenja rodni uloga kao i sam tekst (Narahara, 1998).

6.3. Identificiranje obrazaca i trendova u rodnim ulogama slikovnica

Većina istraživanja u kojima su se analizirali rodni stereotipi u dječjoj književnosti, usredotočila su se na zastupljenost likova u naslovima, slikama, središnje uloge, rodne razlike i aktivnosti vezane uz likove. Iako novija istraživanja pokazuju da su se rodne razlike u dječjoj književnosti znatno smanjile te da i ženski likovi preuzimaju glavne uloge, rodni stereotipi u dječjoj književnosti problematika su godinama te se i dalje istražuju.

U književnosti se koriste različiti motivi za opisivanje žena. Jedan od motiva odnosi se na portretiranje žena s obzirom na spol. Ovo gledište spol smatra razlikovnom kategorijom muškaraca i žena s obzirom na biološke karakteristike (Mathuvi, Irreri, Mukuni i Njagi, 2012). Prikazivanje na temelju spola podrazumijeva fizičke, tj. opipljive karakteristike koje pisac pridodaje svojim likovima na osnovu anatomije ili spolnih uloga. Kako bi vjerodostojno predstavili muževnost ili ženstvenost likova, autori najčešće koriste attribute fizičkih karakteristika i fizičke snage. Takav način prikazivanja likova temeljen je na fizičkim karakteristikama žena i muškaraca. Posebno u patrijarhalnim društvima, muška tjelesna građa je velika, snažna i neosvojiva, za razliku od ženske koja je krhka i ranjiva. Upravo se ta ranjivost često koristi kako bi se opravdao društveni stav da žene ili djevojčice uvijek trebaju fizičku zaštitu muškaraca ili dječaka.

Obrasci i trendovi u prikazivanju likova u slikovnicama mogu se podijeliti u nekoliko kategorija. Razmatrajući zanimanja i podjelu rada, Weitzman i suradnici (1972) zaključili su da nijedna ženska odrasla osoba u dječjim slikovnicama, koje su oni istraživali, nije imala zanimanje, osim kućanskih poslova (prema Paynter, 2011). Ženski likovi najčešće preuzimaju ulogu majke, domaćice i njegovateljice. A. i M. Gooden (2001) primjećuju veliku zastupljenost ženskih tradicionalnih uloga, iako postoji nekolicina u kojima se pojavilo zanimanje žene kao doktorice ili glavnog kuhara. Većina odraslih muških likova nije uključena u kućanske poslove, međutim autorice navode da se u pojedinim slikovnicama pojavljuju netradicionalne muške uloge, kao što je pranje rublja. Muški likovi uglavnom preuzimaju tradicionalne uloge muškarca poput uzdržavanja obitelji, pružanja financijske pomoći marljivim radom te pojedine „muške“ kućanske poslove kao što je košenje trave i sl. Najčešća zanimanja muškaraca su policajac, pomorac, ribar, građevinar, vojnik itd., dok su neka od najpopularnijih zanimanja žena u slikovnicama vrtlarice, cvjećarice, balerine, medicinske sestre i prodavačice.

Diferencijacija muških i ženskih likova u slikovnicama temelji se i na njihovom ponašanju. Ženski likovi su nježni te često preuzimaju brigu o kućanstvu i djeci, dok muški likovi posjeduju crte agresivnosti, grubosti i racionalnosti. Prema istraživanju slikovnica dobitnica Caldecott nagrade iz 1970-ih i 1980-ih, koje je proveo Heintz (1987; prema Paynter, 2011), muški su likovi za razliku od ženskih, uključeni u više radnji, bilo aktivnih ili pasivnih, iako preuzimaju uglavnom aktivne uloge. Žene su uglavnom opisane kao pasivne, submisivne, emotivne i ovisne o muškarcu, a muškarci kao neovisne, uporne, avanturističke i aktivne osobe (Bernstein, 2023). Aktivnosti muških likova najčešće se odvijaju izvan kuće, dok su ženski likovi prikazani radeći aktivnosti unutar kuće. Nadalje, djevojčice se najčešće igraju lutkama, čitaju ili obavljaju kućanske poslove. Muški likovi bave se fizičkom aktivnošću, kao što je sport, a omiljene su im igračke automobili, kamioni i sl. (Bernstein, 2023). Muškarci u slikovnicama preuzimaju zaštitnički pristup te su oni koji pružaju pomoć u nevolji u kojoj se često nađe ženski lik.

Rodni stereotipi jasno su vidljivi u prikazu fizičkog izgleda muških i ženskih likova. Jackson i Gee (2005) analizirali su ilustracije na kojima su prikazani likovi. Fokus je stavljen na fizički izgled i stav likova s obzirom na odjeću i držanje tijela. U većini slikovnica, žene su prikazane držeći predmete u blizini svoga tijela, kao što su posude, lonci te pribor koji koriste u kućanstvu, lagano privijajući se, dok su muškarci držali predmete daleko od tijela. Odjevni predmeti žena uglavnom su haljine, a muškarca hlače.

Foster (2011; prema Foster, 2014) provela je kvalitativnu analizu deset najprodavanijih slikovnica u Sjevernoj Americi iz urbanih knjižara u Torontu, Kanadi. Cilj je bio identificirati teme koje se ponavljaju u slikovnicama. Organizirajući ilustracije i tekstualne segmente, autorica je identificirala široku kategoriju povezanu sa stereotipima ženstvenosti koja se odnosi na norme izgleda. Norme izgleda definirane su kao diskursi o tome kako djevojke i žene trebaju izgledati te su uključivale poruke o boji kože, stilu odijevanja, fizičkom izgledu ženskog tijela i sl. Može se zaključiti da je naglasak na fizičkom izgledu žena, odnosno na ljepoti te da su stereotipi čest obrazac i trend u prikazivanju žena. Autorica navodi da iako se rijetko u slikovnicama raspravljalo o težini i obliku ženskog tijela, većina ženskih likova je ilustrirana s ravnim, tj. mršavijim tijelima. Žene su također najčešće ilustrirane u suknjama i haljinama. Autorica dolazi do zaključka da slikovnice koje ističu čimbenike povezane s izgledom, poput važnosti odijevanja na određeni način, služe kao vodič djevojkama u pripremanju svog izgleda kao sredstva privlačenja pogleda drugih ljudi.

Moore i Mae (1987; prema Turner-Bowker, 1996) istraživali su muške i ženske reakcije na teme smrti i umiranja u dječjoj književnosti. Prema rezultatu istraživanja ženski likovi pokazuju više vanjskih znakova osjećaja tuge od muških likova. Muški se likovi teže nose sa svojim emocijama, dok ženski imaju sposobnost regulacije osjećaja tuge kroz komunikaciju s drugima.

Budući da su prethodna istraživanja ustanovila da ženski likovi u slikovnicama posjeduju karakternu crtu nježnosti i brižnosti, a muški prikazani avanturistički, Tepper i Cassidy (1999; prema Berenstein, 2023) proveli su istraživanje o učestalosti pokazivanja emocija kod muških i ženski likova u slikovnicama. Autori su htjeli istražiti pokazuju li djevojčice tradicionalne emocije kao što su strah, sramežljivost, i zaljubljenost, a dječaci osjećaje poput ljutnje, gađenja i prezira. Iako je istraživanje pokazalo da dječaci više pokazuju osjećaje od djevojčica, autori zaključuju da je jedan od razloga za to upravo nedovoljna zastupljenost ženskih likova u naslovima, ulogama i ilustracijama (Paynter, 2011). Sukladno tome, istraživanja ukazuju na veliku dominaciju muških likova nad ženskim u dječjoj književnosti.

7. ANALIZA ODABRANIH TRADICIONALNIH SLIKOVNICA

Tradicionalne slikovnice koje će se detaljnije analizirati u ovome radu su:

1. Gustav Krklec: *Što se dobiva od mlijeka*, 1974.
2. Ana Đokić: *Tri sestre*, 2013.
3. Stan i Jan Berenstain: *Medvjedići i kućanski poslovi*, 2014.
4. Zdenko Mikša: *Mali Miha na farmi automobila*, 2023.

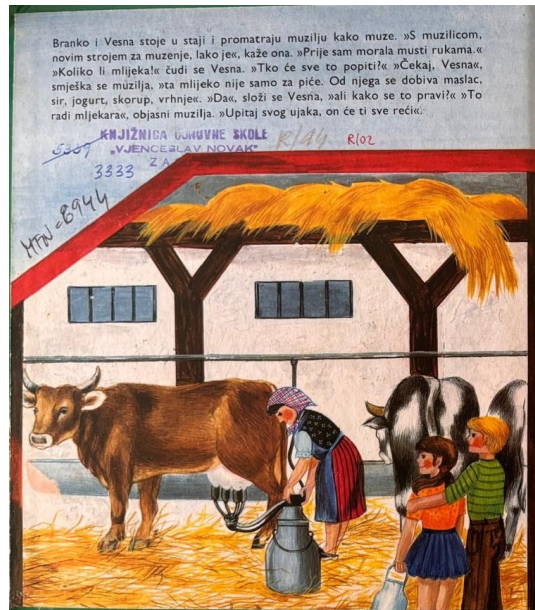
Navedene slikovnice analizirane su prema određenim trendovima i obrascima koji se često pojavljuju u slikovnicama zasićenim rodnim stereotipima. U svakoj slikovnici prikazan je i objašnjen dominantan obrazac. Slikovnicu *Što se dobiva od mlijeka*, napisao je Gustav Krklec. To je slikovnica iz 20. stoljeća u kojoj je naglasak na tradicionalnim rodnim ulogama i zanimanjima ljudi u ruralnim područjima. Slikovnica Ane Đokić, *Tri sestre*, ističe važnost fizičkog izgleda žena, odnosno ljepote te se ujedno javljaju i stereotipne karakterne crte žena kao što su ljubomora, potreba za pažnjom, ishitrenost i neracionalno rješavanje sukoba. Autori Stan i Jan Berenstain u svojoj slikovnici *Medvjedići i kućanski poslovi* govore o obavljanju kućanskih poslova koji se stereotipno pripisuju ženama, no isto tako potiču ostale članove obitelji na podjednaku raspodjelu istih. U posljednjoj slikovnici, autora Zdenka Mikše, *Mali Miha na farmi automobila* javljaju se stereotipne karakteristike muškaraca, tj. dječaka, a to su avanturističnost, hrabrost i ustrajnost. Samim time se naglašava obrazac u kojem muški likovi preuzimaju aktivne i dinamične uloge. Isto tako, promiču se stereotipna područja interesa i zanimanja dječaka, poput zanimanja za strojeve i automobile.

7.1. Gustav Krklec: *Što se dobiva od mlijeka*, 1974.

Stvaralaštvo pisca Gustava Krkleca obuhvaća različite književne žanrove, od poezije i proze do eseja, a ostavio je značajan trag i u hrvatskoj dječjoj književnosti. Autor je poznat po slikovnicama *Kako se gradi kuća* te *Kako kiša pada* iz 1974. godine. Svoj posao smatrao je izuzetno odgovornim, ponajviše zbog toga što je smatrao da dječja književnost ima veliki utjecaj na razvoj ljudskog identiteta (Jelkić i Gregurević, 2008). Gustav Krklec u svojim djelima najčešće opisuje tadašnji ruralni život, rad na selu i obiteljske odnose. U skladu s time, pojavljuju se i brojni rodni stereotipi s naglaskom na podjelu zanimanja te preuzimanje tradicionalnih muško ženskih uloga ruralnih područja.

Slikovnica *Što se dobiva od mlijeka* prvi put je objavljena 1974. godine. S obzirom na različite podjele slikovnica prema Majhut i Zalar (2008), ova slikovnica prema strukturi izlaganja pripada tematskim slikovnicama. Govori o životu ljudi na selu, pri čemu je naglasak prvenstveno na radu i zanimanjima ljudi ruralnih područja tadašnjeg doba. Analizirajući likovnu tehniku, vidljivo je da su ilustracije djelo crteža umjetnika. Ilustracije su veoma živopisne, slikovite te uredne. Ilustrator je pristupio izradi ilustracija vrlo detaljno, ističući svjetlosne kontraste, koristeći razne svjetlosne efekte, ali i razne detalje kojima se naglašava trodimenzionalnost. Prikaz ljudi i pejzaža ukazuje na prisutnost realističnog stila u izradi ilustracija.

Slikovnica prikazuje život ljudi na selu koji je popraćen raznim obvezama, kako unutar, tako i izvan kuće. Već na prvoj stranici slikovnice primjećuje se tradicionalno žensko zanimanje života u ruralnim područjima, a to je posao muzilje. Žena je odjevena u haljinu, pregaču te šareni rubac, odnosno tradicionalnu žensku odjeću. Dječji likovi koji radoznalo promatraju mljekaricu također prikazuju stereotipnu odjeću djevojčica (haljinu) te dječaka (majicu i hlače). Budući da je dječak jednom rukom zagrlio svoju sestru, može se primijetiti muška naklonost prema pružanju zaštite ženskome liku (Slika 11). U većini tradicionalnih slikovnica, žene su prikazane kako drže predmete u svojoj blizini ili im se lagano privijaju, kao što je to primjer kod muzilje koja pridržava stroj za muzenje i kod djevojčice koja drži posudu za mlijeko.

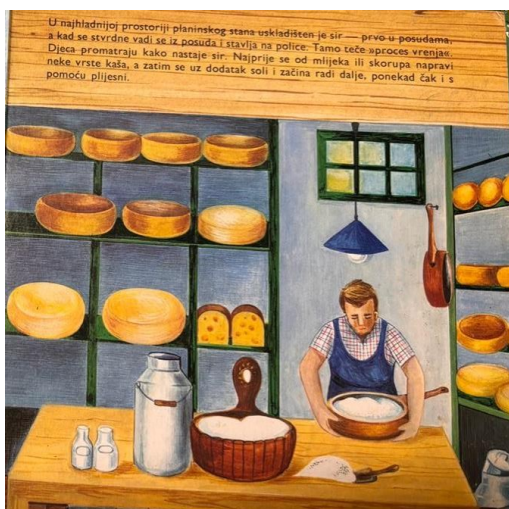

Slika 11. Što se dobiva od mljeka

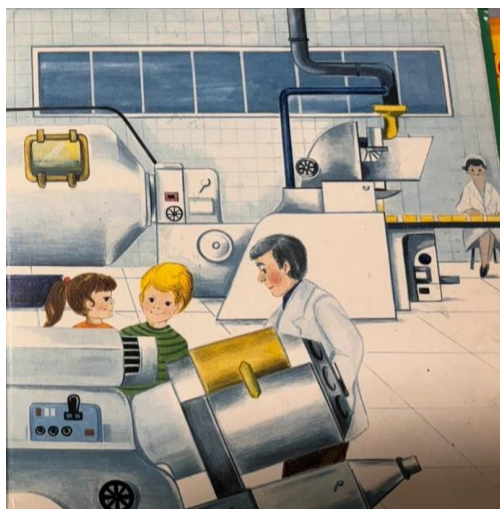
(Krklec, 1974, str. 1)

Nadalje, posao muzilje iziskuje isključivo fizički napor, dok se procesom proizvodnje mliječnih proizvoda bavi ujak, muški lik. Dječakovu radoznalost o obrazloženju kako nastaju mliječni proizvodi muzilja preusmjerava na ujaka, čime se ističu obrasci ponašanja stereotipno muških uloga. Takve uloge primjerice uključuju racionalnost, inteligenciju te široke vidike znanja.² Zastupljena su stereotipna zanimanja muškaraca u ruralnim područjima poput mljekara u manjoj proizvodnji te mljekara u velikim tvornicama. Iako se pojavljuje ženski lik u tvornici proizvodnje mlijeka i mliječnih proizvoda, naglasak je na mljekaru koji objašnjava djeci proces proizvodnje. Ovo razmišljanje potvrđuje ilustracija u kojoj je ženski lik smješten na većoj udaljenosti od ostalih likova, u pozadini radnje, dok su mljekar i djeca centrirani, ilustrirani s više detalja, stavljeni u fokus radnje, a samim time upadljiviji i uočljiviji čitateljima (Slika 13). Ovakav način prikazivanja likova može se protumačiti s obzirom na raspodjelu poslova prema važnosti. Mljekar upravlja mljekarom te preuzima odgovornost samog procesa proizvodnje što ukazuje na stereotipne rodne uloge muškaraca, dok žena zaposlena u tvornici radi na proizvodnoj liniji, a samim time kao lik nije u fokusu. Također, žene su prikazane stereotipno i pri opisu zanimanja koje ne iziskuje uloženi mentalni i fizički napor kao što je to riječ kod muških likova.

² „Ali kako se to pravi?“ „To radi mljekara“, objasni muzilja. „Upitaj svog ujaka, on će ti sve reći“ (Krklec, 1974; str. 1).

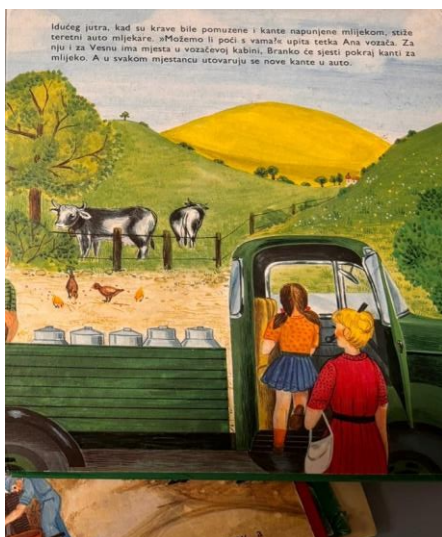

Slika 12. *Što se dobiva od mlijeka*
(Krklec, 1974, str. 4)

Slika 13. *Što se dobiva od mlijeka*
(Krklec, 1974, str. 8)

Isto tako, govoreći o zastupljenosti i važnosti ženskih likova u navedenoj slikovnici, primjećuje se nedostatak ženskih likova u glavnim, ali i u sporednim ulogama. Pisac je prikazao tradicionalnu obitelj u kojoj muškarac preuzima teže fizičke poslove, najčešće izvan kuće, dok je žena prikazana unutar kuće. Analizirajući ilustracije (Slika 14 i 15), ženski lik majke u cijeloj slikovnici nije prikazan frontalno što ukazuje na njezin degradirajući položaj s obzirom na muške likove.

Slika 14. *Što se dobiva od mlijeka*
(Krklec, 1974, str. 6)

Slika 15. *Što se dobiva od mlijeka*
(Krklec, 1974, str. 2)

7.2. Ana Đokić: *Tri sestre*, 2013.

Ana Đokić-Pongračić autorica je slikovnice *Tri sestre* koju je ilustrirala Aleksandra Nina Knežević (poznatija pod Nina Mašina). Prvi put je objavljena 2013. godine u Zagrebu. Slikovnica prema strukturi izlaganja pripada narativnim slikovnicama jer govori o tri sestre koje su koristile svoje prednosti kako bi privlačile željenu pažnju drugih ljudi. Na kraju priče, prenosi se poruka o važnosti zajedništva te prihvaćanju sebe kao pojedinca. Ilustracije su djelo umjetnika, tj. ilustratora i veoma se razlikuju u odnosu na prethodno analizirane slikovnice. Prikazane su apstraktno te iako pojedine od njih djeluju trodimenzionalno, ilustratorica koristi plošnost u izradi ilustracija. Vertikalna perspektiva posebno je naglašena u prikazivanju stambenih objekata. Likovi i ostali predmeti slobodno su prikazani u prostoru, čime ostvaruje nerealan raspored položaja ljudi i predmeta na samoj plohi. Uporabom različitih boja na licima likova ilustrator postiže naglašavanje pojedinih emocija, posebice facijalnih ekspresija. Navedena analiza ilustracija upućuje na apstraktan stil u prikazivanju ilustracija.

Obrazac koji se najčešće javlja u slikovnicama zasićenim rodnim stereotipima, a prisutan je i u navedenoj slikovnici jest naglašavanje fizičkog izgleda žena, odnosno brige o ljepoti, dok se aktivnosti i hobiji ženskih likova nerijetko odnose na ženske tradicionalne rodne uloge poput kuhanja i pečenja kolača. Glavni likovi su tri sestre koje se ističu različitim interesima, no sve ih povezuju aktivnosti i zanimanja koja se stereotipno pripisuju ženskom rodu. Primaran interes jedne od sestara je pečenje kolača, pričanje zanimljivih priča najbolje opisuje drugu sestru, dok je prednost treće njezina ljepota i ljupkost (Slika 16). Iz navedenog se prepoznaju stereotipi s obzirom na rodne uloge koje sugeriraju da se kvalitete žene primarno očituju u poslu domaćice i u njenoj ljepoti. Ženski likovi često su prikazani kao objekti za promatranje ili prosuđivanje na temelju fizičkog izgleda što može doprinijeti razvoju stereotipa o ženama kao pasivnim osobama, s naglaskom na vanjski izgled umjesto unutarnje kvalitete. U slikovnicama u kojima se pojavljuju rodni stereotipi s naglaskom na fizički izgled dolazi do idealizacije ljepote. Takve slikovnice često idealiziraju određene standarde ljepote koji se mogu smatrati nedostižnima. Prikazivanje žena prema takvom standardu značajno utječe na percepciju djece o vlastitom izgledu i vrijednosti, a posljedično i na formiranje rodni identiteta (Foster, 2014).

Nadalje, osim isticanja ženske ljepote i aktivnosti koje su stereotipno pridodane ženskim likovima u navedenoj slikovnici, pojavljuju se karakteristike koje su najčešće vezane

uz žene, a to su ljubomora, kompetitivnost te želja za ljudskom pažnjom.³ Naime, tri sestre su voljele isticati svoje vrline kako bi se svidjele gostima koji su ih posjećivali. Sve tri su uživale u pažnji svojih posjetitelja što dodatno naglašava stereotip o ženama kao bićima željnim divljenja i pažnje. Generalno su ženski likovi prikazani kao nježniji, brižniji i emotivniji, nasuprot muškim likovima koji su racionalniji, suroviji i emocionalno stabilniji. Osim navedenih pozitivnih osobina ženskih likova, često se javljaju i one negativne koje su specifično vezane i za ovu slikovnicu. Sestre se bore za titulu najbolje vrline koja se pretvara u sukob (Slika 17). Time se prikazuje stereotipno žensko nadmetanje, tj. kompetitivnost koja je povezana s ljubomorom koja u kombinaciji s nedostatkom komunikacije često eskalira u donošenje ishitrenih i neracionalnih odluka koje dovode do negativnih posljedica. Takve nerazumne odluke se isto stereotipno pripisuju ženama. Samim time, slikovnice koje prikazuju ljubomoru ženskih likova, često ne naglašavaju konstruktivno rješavanje sukoba. Takav oblik ponašanja perpetuira stereotipe abilnima i nesposobnima za rješavanje problema na miran

³ „Kako ti ne dosadi praviti kolače svakoga dana?... Zašto?! Pa zbog mojih kolača nas gosti i posjećuju toliko često. To nije istina! Oni dolaze ovamo samo da bi se divili mojoj ljepoti! Sofija s treskom zaklopi knjigu pa uzviknu: Koje gluposti! Ljude u našu kuću ne privlače ni umišljena ljepotica niti nekakva hrana, već priče koje im ja pričam“ (Đokić, 2013, str. 6).

7.3. Stan i Jan Berenstain: *Medvjedići i kućanski poslovi*, 2014.

Slikovnica *The Berenstain Bears and the Trouble with the Chores* djelo je američkih pisaca te ujedno i ilustratora Stan i Jan Berenstain, objavljena 2005. godine. U Zagrebu se prvi put pojavljuje 2014. godine pod nazivom *Medvjedići i kućanski poslovi*, a prijevod slikovnice omogućila je Vanja Čučković⁴. Slikovnica prema strukturi izlaganja pripada tematskim slikovnicama jer se kroz cijelu priču proteže tema o važnosti sudjelovanja djece u kućanskim poslovima. Ilustracije krase šarolikost, dinamičnost i ekspresivnost, no prije svega su prikazane na način veoma blizak djeci. Budući da su glavni likovi životinje, odnosno antropomorfizirani medvjedići, ilustracije likova prikazane su nerealistično jer likovi poprimaju ljudske osobine te samim time i ljudski izgled. Prema likovnoj tehnici vidljivo je da su ilustracije djelo crteža umjetnika zbog prikazivanja detalja i trodimenzionalnosti likova. Nadalje, slikovnica govori o problematici obavljanja kućanskih poslova za koje je zadužena Mama Medvjedić, sve dok jednog dana ne proglasi štrajk te odluči da bi joj se u kućanskim poslovima mogli pridružiti njezin muž i djeca. Samim time može se naslutiti zastupljenost rodnih stereotipa u raspodjeli kućanskih poslova koje najčešće preuzimaju žene, dok je primarna uloga muškarca financijska potpora.

⁴ Iako je navedena slikovnica prvi put objavljena 2005. godine u svojoj izvornoj verziji, u ovom radu citirat će se prijevodna verzija pod nazivom *Medvjedići i kućanski poslovi*, prvi put objavljena 2014. godine.

U slikovnici prevladavaju tradicionalne rodne uloge prikazujući Mamu Medvjedić odgovornom za kućanske poslove kao što su kuhanje, čišćenje, pospremanje i pranje rublja, dok Tata Medvjedić najčešće preuzima obaveze ili aktivnosti izvan kuće koje se tradicionalno smatraju muževnima, kao što su popravljanje stvari ili vrtlarenje (Slika 18, 19 i 20). Ovakva podjela rada, kao i prikaz muških i ženskih likova odraz su stereotipnih društvenih očekivanja. Podrazumijeva se da muškarac privređuje novac, dok je žena kućanica.

Tata Medvjedić je zadužen za održavanje alata, pomaganje djeci oko zadaće te košenje trave. Prikazuju se tradicionalne karakterne osobine muškarca kao što su hrabrost i odvažnost, a time i muškarca kao spasitelja žena iz nevolja. Tata je uvijek spreman pomoći susjedima što dokazuje ilustracija na kojoj on spašava mačku i zbog toga postaje junak (Slika 19). Analizirajući fizički prikaz, facijalne ekspresije i geste tijela likova u navedenoj situaciji jasno se primjećuje da je tatino držanje tijela uspravno, odnosno položaj tijela se doima otvorenim i signalizira osjećaj samopouzdanja. Posljedično muški lik djeluje odlučno i smireno. S druge strane, postura ženskog lika (Mame Medvjedić) doima se zatvorenom. Ruke prislonjene uz tijelo pridonose dojmu ukočenosti, a ekspresija lica jasno pokazuje tradicionalnu žensku osobinu uplašenosti i zabrinutosti.

Rodni stereotipi jasno se očituju i u izboru aktivnosti, tj. hobija glavnih likova. Glavni hobi muškog lika je ribolov koji se smatra tradicionalnim zanimanjem muškaraca, dok je mamin hobi izrađivanje pokrivača.

Stavovi prema obavljanju kućanskih poslova prikazani su stereotipno s obzirom na rod. Mama Medvjedić jako je organizirana, marljiva, vrijedna i pedantna kada je riječ o kućnim obavezama, a Tata Medvjedić je manje entuzijastičan, pomalo neodgovoran i lijen te ponekad pokazuje otpor prema obvezama za koje je i on zadužen.

Iako na kraju slikovnice Mama, pomalo umorna od svih kućanskih poslova, odlazi raditi u svoju zadrugu pa brigu o kućanstvu primorano preuzimaju Tata i djeca, može se zaključiti da su u slikovnici zastupljeni brojni rodni stereotipi s obzirom na rodne uloge u obavljanju kućnih obveza te cjelokupnu brigu o kućanstvu. Tome unatoč, slikovnica potiče na međusobnu suradnju te podjednaku podjelu obveza bez obzira na spol. Isto tako, Mama Medvjedić odaje priznanje svome mužu i djeci time što pokazuje zahvalnost za njihov rad. Međutim, time se i potvrđuju rodni stereotipi o zaduženjima unutar kuće (muškarac je odradio tradicionalno ženski posao pa žena stoga mora odati zahvalnost i poštovanje).

Slika 18. *Medvjedići i kućanski poslovi*

(S. i J. Berenstain, 2014, str. 13 i 14)

Slika 19. *Medvjedići i kućanski poslovi*

(S. i J. Berenstain, 2014, str. 2)

Slika 20. *Medvjedići i kućanski poslovi*

(S. i J. Berenstain, 2014, str. 9)

7.4. Zdenko Mikša: *Mali Miha na farmi automobila*, 2023.

Mali Miha na farmi automobila prva je slikovnica pisca i ilustratora Zdenka Mikše, prvi put objavljena 2023. godine. Ova slikovnica može se svrstati u narativne slikovnice, a govori o pustolovini dječaka Mihe te svim poteškoćama i izazovima koje avantura uključuje. Ilustracije su djelo umjetnika te se ističu jednostavnošću, dinamičnošću i trodimenzionalnošću. Prikazane su nerealistično, no veoma detaljno i blisko ciljanoj publici, tj. djeci.

Iako bi se po datumu izdanja navedena slikovnica mogla svrstati u suvremene, zastupljenost određenih rodni stereotipa ukazuje na njezin tradicionalan pristup. Primaran obrazac u prikazivanju rodni stereotipa u slikovnicama koji je prisutan odnosi se na prikaz muškog lika kao aktivne, avanturističke, hrabre i pomalo nestašne osobe. Ovakve karakteristike najčešće se pripisuju muškarcima ili dječacima te se upravo u slikovnici može uočiti prisutnost tradicionalni rodni uloga dječaka s obzirom na interese i aktivnosti.

Činjenica da je glavni lik dječak po imenu Miha, kao i da su u slikovnici prisutni samo muški likovi, sugerira da je slikovnica usmjerena na dječake kao ciljanu publiku. U samom naslovu vidljiv je stereotip da su automobili i vožnja posebno zanimljivi ili relevantni za dječake, dok bi se djevojčice prema društvenim očekivanjima manje identificirale s navedenom temom. Samim time, potvrđuje se jedan od obrazaca i trendova u slikovnicama zasićenim rodni stereotipima koji se odnosi na odabir muškaraca ili dječaka kao protagonista te se posljedično javlja nedovoljna zastupljenost ženskih likova.

Rečenica koja čitatelje na početku slikovnice upoznaje s dječakom⁵ govori o osobini dječaka koju stereotipno gledano dijele svi dječaci, a opisuje ih kao nestašne i fizički aktivne osobe. Budući da je pisac takav opis pripisao dječakovoj prirodnoj naravi, a ujedno i generalizirao ponašanje dječaka, primjećuje se postojanost tradicionalno stereotipni rodni uloga. Za razliku od djevojčica koje su prikazane kao pasivni promatrači ili kao figure kojima je uloga smiriti dječaka, u slikovnicama u kojima su prisutni različiti rodni stereotipi dječaci su često prikazani kao glavni nositelji nestašni postupaka. Nestašnost dječaka isto tako može uključivati rizično ponašanje ili aktivnosti koje se smatraju opasnima. Vrlo često u slučaju razigranosti dječaka dolazi do naglašavanja fizičke snage koja dodatno osnažuje stereotip o muškarcima kao jakim i snažnim figurama. Dječakov interes odnosi se na automobile o kojima

⁵ „Miha je živio kao običan dječak, volio je loviti leptire te je često nepažnjom završio izgrebanih koljena“ (Mikša, 2023; str. 2).

on pokazuje pregršt znanja. To upućuje na interese, zanimanja i aktivnosti koje se najčešće pripisuju muškom rodu (Slika 21). Isto tako, slikovnica prati avanturu dječaka Mihe u potrazi za pravim automobilom, a glavni se lik odlikuje osobinama poput hrabrosti, izdržljivosti, nepokolebljivosti i ustrajnosti koje ga dovode do cilja (Slika 22). U mnogim slikovnicama s avanturističkim elementima fokus je stavljen na likove koji posjeduju pustolovni duh te spremnost na preuzimanje rizika. Prema brojnim istraživanjima rodnih stereotipa u slikovnicama ove navedene osobine često krasi muške likove naglašavajući njihovu otpornost i snagu na različite životne uvjete. Ženski likovi su često prikazani kao pasivniji ili manje skloni riziku. U skladu s time, muški likovi nerijetko preuzimaju uloge protagonista u slikovnicama u kojima je naglasak na akciji i dinamičnosti.

Slika 21. *Mali Miha na farmi automobila*
(Mikša, 2023. str. 3)

Slika 22. *Mali Miha na farmi automobila*
(Mikša, 2023. str. 14)

8. ANALIZA ODABRANIH SUVREMENIH SLIKOVNICA

Suvremene slikovnice koje će se detaljnije analizirati u ovome radu su:

1. Horst Eckert-Janosch: *Tata lav i njegova sretna djeca*, 2009.
2. Pika Vončina: *Emilija u zemlji kotača*, 2009.
3. Petra Lončar: *Čudesan cvijet*, 2014.
4. Andrea Beaty: *Rosie Zakovica, izumiteljica*, 2022.

Navedene slikovnice, za razliku od analiziranih tradicionalnih slikovnica, negiraju rodne stereotipe te promiču rodnu jednakost. Prilikom analize tradicionalnih slikovnica naglasak je stavljen na identificiranje trendova kojima se potvrđuju rodni stereotipi te se u svakoj od njih pojavljuje primaran i prevladavajući obrazac. U proučavanju suvremenih slikovnica opet će se koristiti isti dominantni obrasci za rodne stereotipe kako bi sveobuhvatna analiza slikovnica bila što relevantnija. *Tata lav i njegova sretna djeca*, autorska je slikovnica koju potpisuje Horst Eckert-Janosch. U njoj su narušene tradicionalne rodne uloge zanimanja i obavljanja kućanskih zaduženja jer muški lik preuzima brigu o kućanstvu i djeci, a ženski lik je izvor financijske potpore. Pika Vončina u svojoj slikovnici *Emilija u zemlji kotača* u središte radnje stavlja ženski lik koji preuzima aktivnu i dinamičnu ulogu čime odbacuje stereotipne obrasce u kojima se takve uloge pripisuju muškim likovima. Nadalje, muški glavni lik slikovnice *Čudesan cvijet*, autorice Petre Lončar, krasi osobine poput osjećajnosti i empatičnosti, a područje njegovog interesa je osviještenost o očuvanju prirode. Andrea Beaty, autorica slikovnice *Rosie Zakovica, izumiteljica*, predstavlja primjer suvremene slikovnice koja negira stereotipne tradicionalne uloge žena kao bića čija je najveća vrlina fizička ljepota. Umjesto toga, žene prikazuje kao racionalna, radoznala i inteligentna bića.

8.1. Horst Eckert-Janosch: *Tata lav i njegova sretna djeca*, 2009.

Slikovnica *Tata lav i njegova sretna djeca* autora Horst Eckert-Janosch prvi put je objavljena na hrvatskom jeziku 2009. godine⁶. Prijevod na hrvatski jezik je omogućila Konstilija Nikolić Markota. Janosch je napisao preko 300 slikovnica, a osim postizanja brojnih uspjeha u području dječje književnosti, uspješan je i u području književnosti za odrasle. Objavio je mnoge dramske tekstove i romane (Bukvić, 2019). Prema strukturi izlaganja ova slikovnica pripada tematskim slikovnicama. Govori o tati lavu koji se silno trudi usrećiti svoju djecu, ispunjavajući njihove najveće želje i istovremeno obavljajući sve potrebne kućanske obaveze, dok majka odlazi na posao i zarađuje. Ilustracije odlikuje jednostavnost, trodimenzionalnost i šaljivost u dočaravanju pojedinih scena. Isto tako, vidljivi su pojedini grubi potezi i obrisi likova i predmeta, pri čemu autor ne stavlja naglasak na urednost i preciznost. Karakteristika ilustracija koja se također javlja jest uporaba karikature. Pisac ne poštuje realne proporcije likova i predmeta, koja je posebice vidljiva u prikazu tate lava i njegove djece. Tata lav se odlikuje nerealnom veličinom u odnosu na svoju djecu (Slika 23). Korištenjem karikature naglašava se šaljivost koja najčešće plijeni pozornost i pažnju ciljane publike, odnosno djece.

Iz naslova slikovnice, koji u fokus stavlja figuru oca kao glavnog odgovornog za brigu djece, koja se najčešće pripisuje ženskom rodu, vidljivo je odstupanje od stereotipnih rodnih uloga današnjeg društva. Kada je riječ o rodnim ulogama, stereotipi se odnose na prikazivanje ženskih figura. Ženski likovi su odgovorni za brigu djece i kućanstva te su u većini slikovnica koje se bave tematikom odgoja djece najzastupljeniji. Međutim, navedena slikovnica poništava rodne stereotipe te brigu o djeci pripisuje ocu.⁷ Tata lav obavljao je kućanske poslove poput čišćenja, pospremanja i kuhanja, a istovremeno se i brinuo o djeci (Slika 24). Sva svoja zaduženja obavljao je sa zadovoljstvom te je time pokazao zavidne organizacijske vještine koje su netipične za muškarce. Karakteristike poput marljivosti, organizacije i spretnosti prilikom obavljanja poslova vezanih za kućanstvo u većini slučajeva odlikuju žene, za razliku od muškaraca koji su najčešće u stereotipnim slikovnicama prikazani pomalo lijeno i nespretno. No, ova slikovnica predstavlja muškarca kao glavnog upravitelja kućanstva, dok je ženina primarna funkcija privređivanje novca.⁸ Samim time, negira se rodni stereotip o ženama čiji je

⁶ Slikovnica je prvi put objavljena 1998. godine u svojoj izvornoj njemačkoj verziji pod nazivom *Papa Löwe und seine glücklichen Kinder*, no u radu će se citirati prijevodna verzija.

⁷ „Bio jednom tata lav koji je imao sedmero djece, a njegova žena je zarađivala novce“ (Janosch, 2009; str. 2).

⁸ „Svakog dana u šest ustajao bi tata, pripremao doručak i umivao djecu...“U pola osam izljubio bi svoju ženu, koja bi malo duže spavala zato što je morala naporno raditi u uredu“ (isto; str. 3).

primaran posao isključivo briga o djeci te ovisnost o financijskoj potpori koju donosi muškarac (Slika 25). Budući da su u slikovnici vidno promijenjene rodne uloge, javlja se i odstupanje od osobina koje se generalno pripisuju muškarcima, odnosno ženama. Tata lav predstavljen je kao emotivna, sentimentalna i brižna figura koja je tipična za ženski rod, a mama lavica je emotivno nedostupnija i racionalnija kada je riječ o partnerskom odnosu.⁹ Tata lav izuzetno je osjetljiv i senzibilan te direktno pokazuje emocije i reakcije poput tuge i plakanja, dok majka na poslu u ulozi šefice poprima muške karakteristike poput odlučnosti i izuzetne organiziranosti. Nadalje, u slikovnici se niječu i rodni stereotipi o zanimanjima i interesima muškaraca i žena. Najmlađa kćer Trili želi postati kapetan broda, što se najčešće povezuje sa spektrom interesa dječaka, tj. muškaraca. Druga kćer pokazuje interes za znanost i otkrivanje svemira pa joj se pripisuju karakteristike odvažnosti i hrabrosti koje pisac eksplicitno uspoređuje s mamom lav, odnosno ženskim likom.

Međutim, pisac isto tako prikazuje majčinu brižnu narav koja se najviše očituje na poslu, što može navesti na zaključak da, iako slikovnica anulira rodne stereotipe, oni se ipak ne mogu potpuno iskorijeniti. Pisac uspoređuje maminu brigu o zaposlenicima s funkcijom koju inače obnašaju muškarci, naglašavajući time netipičnost uloge ženskog lika.¹⁰ Nadalje, majka prepušta skrb o djeci ocu i naglašava svoju jedinu želju - sreću vlastite djece. Isto tako, majka pritom ima na umu činjenicu da odgovornost oko brige za djecu većinom preuzimaju žene kao odgovor na društvena očekivanja.¹¹ *Tata lav i njegova sretna djeca* primjer je suvremene slikovnice koja demantira rodne stereotipe kada je riječ o rodnim ulogama, unutarnjim karakteristikama i interesima muškaraca i žena, no isto tako, iz navedenih primjera se mogu indirektno očitati stavovi i vrijednosti današnjeg društva (fusnota 8 i 9).

⁹ „Nazovi me koji put, Irmica“, uzvikne tata s prozora, „tako da znam da me voliš.“ „Nemam vremena“, povika mama lavica“ (Janosch, 2009; str. 7).

¹⁰ „Za to vrijeme mama lavica brinula se o svojim zaposlenicima u uredu kao kakav dobar otac“ (isto; str. 31).

¹¹ „Daj ti samo usreći djecu, kao da si i sam majka, čuješ li, Waltere? „Jasno“, reče tata lav, „otac je jednako tako dobar kao i majka“ (isto; str. 8).

Sli ca

Slika

Slik ca

(Janosch, 2009, str. 31 i 32)

8.2. Pika Vončina: *Emilija u zemlji kotača*, 2009.

Emilija u zemlji kotača autorska je slikovnica koju potpisuje Pika Vončina, a objavljuje ju 2009. godine. Osim što je oslikala više od šezdeset različitih knjiga za djecu, Pika Vončina ilustrira školske udžbenike i objavljuje ilustracije u časopisima za djecu. Autorica je osvojila nagradu „Ovca u kutiji“ za slikovnicu *Emilija u zemlji kotača* 2010. godine. (Mala zvona, bez dat.) Prema strukturi izlaganja ova slikovnica se može klasificirati u narativne slikovnice jer prati pustolovinu male tvrdoglave ovce Emilije u potrazi za izgubljenim kotačem. Prema likovnoj tehnici ilustracije su djelo crteža umjetnika, a karakterizira ih jednostavnost, preciznost i urednost. Ilustratorica koristi nježne, čiste i pastelne boje te se isto tako mogu uočiti mekani prijelazi koji se postižu tonskom gradacijom.

Prema mnogim istraživanjima, u većini slikovnica muški likovi se upuštaju u razne pustolovine te se samim time prikazuju kao aktivne i dinamične osobe. Ženski likovi su pasivniji i općenito prikazani kako obavljaju fizički manje zahtjevne aktivnosti unutar kuće. Budući da navedena slikovnica u fokus stavlja ženski lik prikazujući ga na avanturistički način, vidljivo je odstupanje od tradicionalnih stereotipnih rodni uloga s obzirom na aktivnost (Slika 26) Nadalje, ovčica Emilija pokazuje izuzetnu odvažnost i hrabrost odvajajući se od svoje obitelji i nastavljajući put sama, čime se odbacuju stereotipi koji najčešće takve karakteristike pripisuju muškarcima. Autorica opisuje njezinu iznimnu izdržljivost, fizičku snagu i upornost koja ju dovodi do Zemlje kotača.¹²

¹² „Emilija je pretrčala 2 livade, preskočila 1 potok, preskakala 3 brežuljka i evo...“ (Vončina, 2009, str. 16).

Slika 26. *Emilija u zemlji kotača*
(Vončina, 2009, str. 9)

Rodni stereotipi javljaju se i s obzirom na interese djevojčica i dječaka pri čemu je naglasak na odabiru igračaka u mlađoj dobi. Djevojčice često odabiru igračke poput lutaka ili plišanih životinja o kojima majčinski brinu te se time iskazuju njihove karakterne crte nježnosti i brizi. Za razliku od djevojčica, područja interesa dječaka većinom su igračke i predmeti poput različitih vozila i strojeva. Posljedično, češće se javlja zainteresiranost dječaka za mehanizme tih strojeva. Međutim, u ovoj slikovnici autorica prikazuje ženski lik, ovcu Emiliju u Zemlji kotača u kojoj su ojevi (Slika 27). U predmetnoj esto pridodan muškim likovima, a kao rezultat se javlja odbac

8.3. Petra Lončar: *Čudesan cvijet*, 2014.

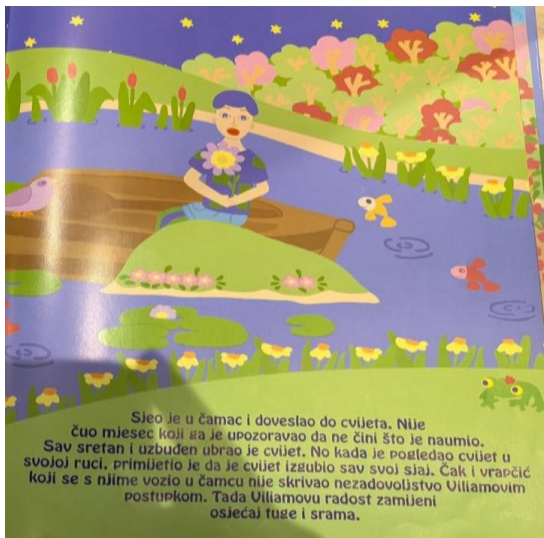
Petra Lončar autorica je i ilustratorica slikovnice *Čudesan cvijet*, objavljene 2014. godine u Zagrebu. Prema strukturi izlaganja ova slikovnica pripada tematskim slikovnicama, a govori o slobodi, prirodi, prijateljstvu, ljubavi i učenju, odnosno svakodnevnim temama dječjeg okruženja. Potiče kreativnost, dječju maštu te stavlja naglasak na njegovanje prirode i zahvalnosti. U slikovnici veliku ulogu preuzimaju roditelji koji su zadušeni za usmjeravanje djece prema svijesti o sebi i svome okruženju. Ilustracije su djelo crteža umjetnika te ostavljaju dojam živopisnosti i nježnosti. Odlikuju se puninom boje, veoma su šarolike te iako ilustratorica koristi jarke boje, ilustracije odišu umirujućim, spokojnim i toplim ugođajem.

Teme poput osvještavanja njege o prirodi, naglasak na osjećajnosti, nježnosti te samoj brizi stereotipno se smatraju područjima interesa i karakteristikama ženskog roda. Prema istraživanju Berry i Wilkins (2017) većina analiziranih slikovnica izlaže djecu idealima koje muškarce prikazuju fizički jakim i junačkim figurama. Autori zaključuju da divljenje prema herojskim likovima uzorkuje pojavu hipermaskuliniteta kod dječaka, koji dovodi do potiskivanja „ženstvenih“ emocija kao što su osjetljivost, osjećajnost i empatija. Međutim, navedena slikovnica negira spomenute stereotipe o emocionalnoj nedostupnosti muškaraca stavljajući u prvi plan osjećajnog i empatičnog dječaka Viliama. Viliam je posebnu pažnju pridavao prirodi u kojoj je volio provoditi slobodno vrijeme. Svu njegovu pažnju zaokupirao je jedan čudesan cvijet. U većini stereotipnih slikovnica, dječaci preuzimaju aktivne i dinamične uloge u kojima je naglasak na pustolovinama i raznim aktivnostima. Njihov spektar interesa se odnosi na mehanizaciju i razne sportove. Samim time, ilustracije dječaka doimaju se energičnima i pokretljivima, dok su djevojčice prikazane statično. Tome unatoč, u ovoj slikovnici se ilustracija dječaka Viliama i njegovog cvijeta doima ukočenom, a tome doprinosi zatvoreni položaj tijela. Sama povezanost dječaka i cvijeća ukazuje na netipičnost interesa muškog roda. Iz navedene analize vidljivo je odstupanje od rodni stereotipa s obzirom na fizički prikaz i područje interesa muškaraca (Slika 28).

Nadalje, negiranje rodni stereotipa jasno se očituje i u Viliamovoj osvještenosti o prirodi, brizi za život biljaka te pokazivanju osjećaja i obazrivosti.¹³ Budući da je bio vrlo uznemiren što je ubrao cvijet, razgovarao je o svojim osjećajima s roditeljima. Istraživajući o utjecaju roditelja na pojavljivanje rodni stereotipa kod djece, Endendijk, Groeneveld, Lotte,

¹³ „Sav sretan i uzbuđen ubrao je cvijet. No kada je pogledao cvijet u svojoj ruci, primijetio je da je cvijet izgubio sav svoj sjaj. Tada Viliamovu radost zamijeni osjećaj tuge i srama“ (Lončar, 2014, str. 13).

Berkel, Hallers-Haalboom, Mesman i Bakermans-Kranenburg (2015) zaključili su da roditelji općenito više razgovaraju o osjećajima s kćerima nego sa sinovima, a posebice dok je riječ o negativnim osjećajima poput tuge. Uz pomoć svojih roditelja Viliam osvještuje svoje osjećaje te na samom kraju slikovnice dodatno pokazuje svoju jedinstvenost iskazujući empatiju i suosjećanje prema živom svijetu¹⁴ (Slika 29). Sve spomenute karakteristike dječaka, kao što su izuzetna osjetljivost, emotivnost, empatičnost, nježnost te interesi za teme koje se stereotipno pripisuju djevojčicama, pokazuju da je slikovnica *Čudesan cvijet* izvrstan primjer suvremene slikovnice koja poništava rodne stereotipe.

Slika 28. *Čudesan cvijet*
(Lončar, 2014, str. 14)

Slika 29. *Čudesan cvijet*
(Lončar, 2014, str. 17)

¹⁴ „Ljepota cvijeta leži u njegovoj slobodi i u tome što živi u prirodi i s drugim bićima – reče. Bića moraju biti slobodna da bi i drugi mogli uživati u njihovoj ljepoti“ (Lončar, 2014, str. 20).

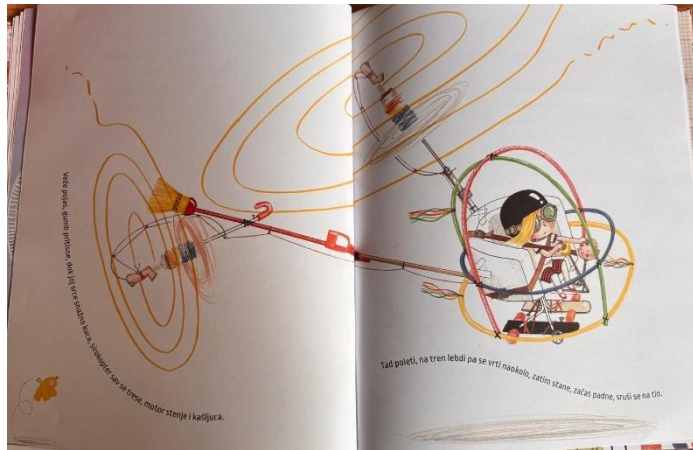
8.4. *Andrea Beaty: Rosie Zakovica, izumiteljica, 2022.*

Rosie Zakovica, izumiteljica slikovnica je autorice Andrea Beaty, objavljene 2022. godine u Zagrebu¹⁵. Ilustrirao ju je David Roberts, a s engleskog jezika preveo Ozren Doležal. Slikovnica je srednje veličine, uobičajenog četvrtastog oblika te pripada skupini narativnih slikovnica. Govori o djevojčici Rosie čiji je san postati izumiteljica. U ostvarenju sna joj pomaže prateta Rose Rosie. Tekst je napisan u obliku pjesme te je prepun šaljivih stihova i rime. Prema likovnoj tehnici ilustracije su djelo crteža umjetnika, a krasi ih detaljnost, urednost i preciznost.

Rodni stereotipi s obzirom na osobine muškaraca i žena, nerijetko muškarcima pripisuju visoke intelektualne sposobnosti poput genijalnost i briljantnosti. Društvo uči muškarce karakteristikama poput samostalnosti, samopouzdanja i prije svega orijentiranosti prema uspjehu. Prema Turner-Bowker (1996) muškarci su skloni rješavanju moralnih dilema uzimajući u obzir pravila i norme, za razliku od žena od kojih se očekuje brižnost, empatičnost te rješavanje dilema na način da se uvažavaju tuđi stavovi i osjećaji. Kreativnost je još jedna osobina koja se stereotipno pridodaje muškarcima (Paynter, 2011).

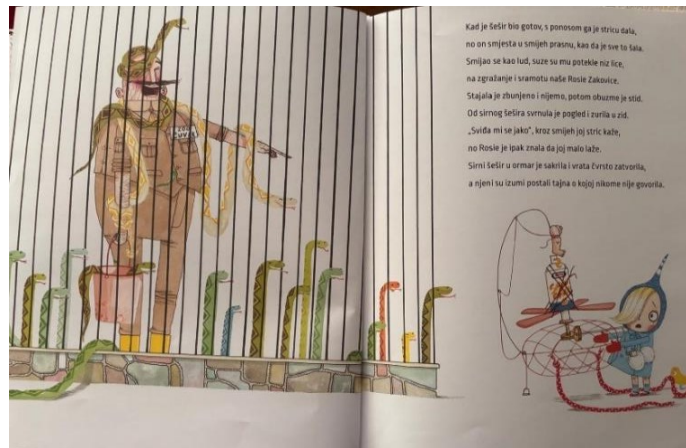
Uzimajući u obzir osobine prema kojima se stereotipno razlikuju muškarci i žene, prvenstveno uzimajući u obzir intelekt i kreativnost u rješavanju problema, *Rosie Zakovica, izumiteljica* primjer je suvremene slikovnice koja demantira navedene stereotipe. Rosie je djevojčica koja posjeduje iznadprosječne intelektualne vještine koje su posebice izražene u kreiranju novih, neobičnih izuma i sprava (Slika 30). Svakom izumu pristupa na kreativan i inovativan način koji dokazuje da se osobinama poput originalnosti i ambicije ne odlikuju samo muškarci, već i žene. Jedan od nekoliko izuma djevojčica predstavlja svom najdražem stricu koji ne samo da ne prepoznaje njen talent, nego ju i ismijava. Ovakav način ponašanja ukazuje na mušku sklonost prema nepovjerenju u ženski uspjeh, posebno kada je riječ o zanimanjima koja zahtijevaju visoke kognitivne vještine (Slika 31). Međutim, autorica uvodi još jedan lik koji krasi inovativnost i izuzeta sposobnost prilikom stvaranja novih izuma, a to je djevojčičina prateta. Time niječe društvene stereotipe o ženama kao pasivnim, submisivnim i neambicioznim figurama (Slika 32). Kreativnost, upornost, trud, samopouzdanje i nevjerojatne inženjerske sposobnosti rezultirali su zanimljivim i nesvakidašnjim izumom.

¹⁵ U izvornoj engleskoj verziji *Rosie Revere, Engineer* prvi put je objavljena 2013. godine, dok će se analiza referirati na prijevodnu verziju slikovnice.

S

ica

S

ica

S

ica

9. ZAKLJUČAK

Djeca koriste unutarnje i vanjske faktore za oblikovanje vlastitih percepcija muškog i ženskog roda, kao i prikladnih rodno prihvatljivih ponašanja. Stereotipno prikazivanje roda i nezastupljenost ženskih likova negativno pridonose razvoju te prekomjerno usmjeravaju i ograničavaju dječje afinitete za odabir karijere u budućnosti. Isto tako, stereotipi oblikuju njihove stavove o budućim roditeljskim ulogama te utječu na razvoj osobnosti. U posljednjem desetljeću moguće je primijetiti smanjenje prikaza rodnih stereotipa u slikovnicama, međutim, oni su i dalje prisutni.

Slikovnice odabrane za ovaj rad objavljene su unutar vremenskog perioda od 49 godina, odnosno u razdoblju između 1974. i 2023. godine. Obrasci koji su korišteni za analizu rodnih stereotipa u slikovnicama uključuju stereotipne prikaze muških i ženskih tradicionalnih rodnih uloga. Većina tradicionalnih slikovnica pripada suvremenom razdoblju poput *Tri sestre*, 2013., *Medvjedići i kućanski poslovi*, 2014. te posebice slikovnica *Mali Miha na farmi automobila* iz 2023. godine. Analizirane slikovnice zasićene su rodnim stereotipima koji se očituju u pojedinim obrascima kao što su naglašavanje važnosti ljepote i vanjskog izgleda žena, raspodjela kućanskih obaveza koja se stereotipno pripisuje ženama te preuzimanje aktivne i dinamične uloge muškog lika. Iz svega navedenog može se zaključiti da zastupljenost rodnih stereotipa ne ovisi o godini izdanja te da su stereotipne slikovnice prisutne na tržištu i u današnje, tj. suvremeno doba.

Obrasci i trendovi koji se najčešće upotrebljavaju za raščlambu rodnih stereotipa korišteni su i u analizi slikovnica ovoga rada. Neki od najzastupljenijih, koji su zamijećeni na temelju detaljne analize tradicionalnih slikovnica, odnose se na tradicionalno prikazivanje rodnih uloga u kojima muškarci i dalje predstavljaju izvor financijske podrške, a žene su zaokupljene brigom o djeci i kućanstvu. Isto tako, muški likovi većinom zauzimaju uloge u kojima je naglasak na avanturi i dinamičnosti, dok su ženski likovi pasivniji te najčešće prikazani unutar kuće. Područja interesa i aktivnosti predstavljena su stereotipno u kojima se izbor muških zanimanja odnosi na fizičku aktivnost, strojeve i automobile, za razliku od žena koje su angažirane u aktivnosti vezane za kulinarstvo, pripovijedanje, šivanje te održavanje fizičke ljepote. Analizirani obrasci prisutni su u samome tekstu, ali i u ilustracijama. Prema ilustracijama koji prikazuju fizički izgled i položaj tijela likova jasno je vidljiva razlika u dinamičnom prikazu muških likova i statičnosti ženskih te i u stereotipnom načinu odijevanja.

Analiza suvremenih slikovnica ukazuje na prisutnost slikovnica koje na nestereotipan način predstavljaju likove, njihove aktivnosti i zanimanja. Promicanje jednakosti rodova u kojoj žena skrbi za obitelji, a zadaća je muškarca briga o kućanskim zaduženjima i djeci, jedan je od primjera koji pokazuje narušavanje rodnih stereotipa u slikovnicama. Nadalje, isticanje ženske kreativnosti, radoznalosti i inteligencije, dok se muškarci krase osobinama poput emotivnosti i empatičnosti, dokaz je osviještenosti autora o rodnoj ravnopravnosti i ljudskoj karakternoj raznovrsnosti. Međutim, iako se navedenom analizom suvremenih slikovnica ustanovio nestereotipan pristup, oslanjajući se strogo na vidljive i dominantne obrasce, slikovnice ipak pokazuju suptilne rodne stereotipe. Oni su prvenstveno vidljivi u stilu odijevanja koji i dalje ženske likove većinom prikazuje u haljinama, a muške u majici i hlačama. Također, muško podcjenjivanje ženskog uspjeha u slikovnici *Rosie Zakovica, izumiteljica* i uspoređivanje ženske poslovne sposobnosti s muškim vještinama u slikovnici *Tata lav i njegova sretna djeca*, ukazuje da su društveni stavovi i očekivanja neizbježni i sveprisutni. Iako postoje slikovnice koje promiču rodnu jednakost, prisutnost rodnih stereotipa u dječjoj književnosti, kao i u društvu, nije moguće iskorijeniti.

10. LITERATURA

10.1. Primarna literatura

Beaty, A. (2022). *Rosie Zakovica, izumiteljica*. Zagreb: Profil knjiga.

Berenstain, S. i Berenstain, J. (2014). *Medvjedići i kućanski poslovi*. Zagreb: Algoritam.

Đokić, A. (2013). *Tri sestre*. Zagreb: Knjiga u centru.

Eckert-Janosch, H. (2009). *Tata lav i njegova sretna djeca*. Zagreb: Hum naklada.

Krklec, G. (1974). *Što se dobiva od mlijeka*. Zagreb: Naša djeca.

Lončar, P. (2014). *Čudesan cvijet*. Zagreb: Alfa.

Mikša, Z. (2023). *Mali Miha na farmi automobila*. Zagreb: Knjiga u centru.

Vončina, P. (2009). *Emilija u zemlji kotača*. Zagreb: Leykam international.

10.2. Sekundarna literatura

Ashmore, R. D., & Del Boca, F. K. (1979). Sex stereotypes and implicit personality theory: Towards a cognitive-social psychological conceptualization. *Sex Roles*, 5, 219–248. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF00287932> (Datum pristupa: 20.4.2024.)

Bader, Barbara. (1976) *American Picturebooks from Noah's Ark to the Beast Within*. New York; London: Macmillan.

Balić-Šimrak, A. i Narančić Kovač, S. (2011). Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 10-12. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124188> (Datum pristupa: 13.4.2024.)

Balqis Azhari S., Imron Wakhid, H. (2023). Contemporary Children Literature: Its Growth Today. 4 st International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies. *Global Academy Publishing House*, 87-102. <http://psasir.upm.edu.my/id/eprint/99668/1/4.%20ICSSIET%202023%20PROCEEDINGS%20BOOK.pdf> (Datum pristupa: 25.4.2024.)

Batarelo Kokić, I. (2015). Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica. *Školski vjesnik*, 64 (3), 377-398. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/151350> (Datum pristupa: 13.4.2024.)

Bernstein, M.S. (2023). *Gender stereotypes in children's picture books: a study of authors, illustrators, and main characters in a classroom library collection*. Doctoral dissertation. St. John's university. https://scholar.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1531&context=theses_dissertations (Datum pristupa: 23.4.2024.)

Berry, T. & Wilkins, J. (2017). The Gendered Portrayal of Inanimate Characters in Children's Books. *Journal of Children's Literature*, 43(2), 4–15 https://www.childrensliteratureassembly.org/uploads/1/1/8/6/118631535/the_gendered_portrayal_of_inan.pdf (Datum pristupa: 11.5.2024.)

Brown, D. (2000). *Divlja simfonija*. Zagreb: V.B.Z.

- Bukvić, A. (2019). *Her Janosch , tko ste vi?* Brickzine. <https://brickzine.hr/herr-janosch-tko-ste-vi/> (Datum pristupa: 1.4.2024.)
- Bunting, E. (1994). *Smokey Night*. San Diego: Harcourt Brace.
- Čačko, P. (2000.) *Slikovnica, njezina definicija i funkcije*. Kakva je knjiga slikovnica?, Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Cassidy, J., Parke, R. D., Butkovsky, L., & Braungart, J. M. (1992). Family-peer connections: The roles of emotional expressiveness within the family and children's understanding of emotions. *Child Development*, 63(3), 603–618.
- Čičko, H., Danev, M., Dragoja, N., i Suton, L. (2006). *Preporučeni popis slikovnica s anotacijama*. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež <https://vrtic-morska-vila.hr/images/prezentacije/popisslik.pdf> (Datum pristupa: 3.5.2024.)
- Clark, R., Guilmain, J., Khalil Saucier, P. & Tavarez, J. (2003). Two Steps Forward One Step Back: The Presence of Female Characters and Gender Stereotyping in Award Winning Picturebooks between the 1930s and the 1960s. *Sex Roles*. 49 (9/10). 439-449.
- https://www.researchgate.net/publication/227178243_Two_Steps_Forward_One_Step_Back_The_Presence_of_Female_Characters_and_Gender_Stereotyping_in_Award-Winning_Picture_Books_Between_the_1930s_and_the_1960s (Datum pristupa: 21.5.2024.)
- Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955.g.* Znanje, Zagreb.
- Cronin, D. (2000). *Click, Clack, Moo: Cows That Type*. United States: Simon & Schuster
- Diklić, Z., Težak, D. i Zalar, I. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: Divič
- Duffy, J. (1989). *The Doll Hospital*. New York: Scholastic.
- Eksi, G. (2009). Gender Stereotypes and Gender Roles revealed in the Students Written Work. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 5 (1). 38-54.

[file:///C:/Users/Administrator/Downloads/72-146-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/72-146-1-SM%20(1).pdf) (Datum pristupa: 21.5.2024.)

Endendijk J., Groeneveld M., Lotte D., Berkel S., Hallers-Haalboom E., Mesman, J., and Bakermans-Kranenburg, M. (2015). Boys Don't Play with Dolls: Mothers' and Fathers' Gender Talk during Picture Book Reading. *Parenting: science and practice*, 14. 141–161

<file:///C:/Users/Administrator/Downloads/Endendijk2014BoysDontPlaywithDolls.MothersandFathersGenderTalkduringPictureBookReading.pdf> (Datum pristupa: 25.3.2024.)

Foster, M. (2014) *Representations of gender and embodiment in children's picture books*. Doctoral dissertation. University of Toronto. https://central.bac-lac.gc.ca/.item?id=TC-OT68314&op=pdf&app=Library&oclc_number=1032938091 (Datum pristupa: 20.3.2024.)

Glazer, J.I. (1997) *Introduction to Children's Literature*. (2nd edition) Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Prentice Hall, Inc.

Gooden, A. i Gooden, M. (2001). Gender representation in notable children's picturebooks: 1995-1999. *Sex Roles*. 45 (1/2), 89-101.

<file:///C:/Users/Administrator/Downloads/art3A10.10232FA3A1013064418674.pdf> (Datum pristupa: 3.5.2024.)

Hamilton, M.C., Anderson, D., Broaddus, M. & Young, K. (2006) Gender Stereotyping and Underrepresentation of Female Characters in 200 popular Children's Picture Books: A twenty first century update. *Sex roles*. 757-765.

<file:///C:/Users/Administrator/Downloads/childrenslitgenderstereotypes.pdf> (Datum pristupa: 20.4.2024.)

Jackson, S. & Gee, S. (2005). Look Janet', 'No you look John': constructions of gender in early school reader illustrations across 50 years. *Gender and Education*. 17 (2). 115-128.

https://www.researchgate.net/publication/248963343_'Look_Janet'__'No_you_look_John'_constructions_of_gender_in_early_school_reader_illustrations_across_50_years (Datum pristupa: 21.4.2024.)

Jelkić, J. i Grgurević, I. (2008). OD GUSTAVA KRKLECA DJECI. *Metodički obzori*, 3(2008)1 (5), 131-142. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/25806> (Datum pristupa: 24.3.2024.)

Kennard, P. (2015). *Bunny Island*. Firefly Books.

Kümmerling-Meibauer, B. i Meibauer, J. (2019). Picturebooks as Objects. *Libri et liberi*, 8 (2), 257-0. <https://doi.org/10.21066/carcl.libri.8.2.1> (Datum pristupa: 15.4.2024.)

Majhut, B. i Zalar, D. (2008). *Slikovnica*. U: Hrvatska književna enciklopedija. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Mala zvona (bez dat.) *Pika Vončina*. <https://www.mala-zvona.hr/ilustratori-ce/pika-voncina-2/> (Datum pristupa: 1.3.2024.)

Martinović, I. i Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4 (1), 39-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92392> (Datum pristupa: 15.3.2024.)

Mathuvi, P., Ileri, A. Muturi, D. & Njagi, A. (2012). An analysis of gender display in selected children's picturebooks in Kenya. *International Journal of Arts*. 2(5), 31-38. https://www.researchgate.net/publication/263690952_An_Analysis_of_Gender_Displays_in_Selected_Children_Picture_Books_in_Kenya (Datum pristupa: 20.4.2024.)

McBratney, S. (1994). *Guess How Much I Love You*. UK: Walker Books.

Meek, M. (1992). *What counts as evidence in theories of children's literature*, in *Children's Literature: The Development of Criticism*, P. Hunt, ed. New York: Routledge

Moors, A., Ellsworth, P.C., Scherer, K.R. & Frijda, N.H. (2013) Appraisal Theories of Emotion: State of the Art and Future Development. *Ghent University*, 5(2) 199-124 <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/MoorsEllsworthSchererFrijda2013.pdf> (Datum pristupa: 17.3.2024.)

Narahara, M. (1998). Gender stereotypes in children's picture books. East Lansing, MI: *National Center for Research on Teacher Learning*. (ERIC Document

Reproduction Service) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED419248.pdf> (Datum pristupa: 21.4.2024.)

Nikolajeva, M. (2003). Verbal And Visual Literacy: The Role of Picturebooks in the Reading Experience of Young Children. *Handbook of Early Childhood Literacy*. <https://omnilogos.com/verbal-and-visual-literacy-role-of-picturebooks-in-reading-experience-of-young-children/> (Datum pristupa: 2.5.2024.)

Nodelman, P. (1988) *Words About Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Book*, Athens, GA: University of Georgia Press

Nodelman, P. (1992) *The Pleasures of Children's Literature*, New York: Longman

Office of the High Commissioner for Human Rights (2014). *Gender stereotypes and Stereotyping and women's rights*.

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Gender_stereotyping.pdf (Datum pristupa: 21.3.2024.)

Paynter, K.C. (2011). *Gender stereotypes and representation of female characters in children's picture books*. Doctoral dissertation. School of Education, Liberty University.

<https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1500&context=doctoral> (Datum pristupa: 24.4.2024.)

Peterson, S. B., & Lach, M. A. (1990). Gender stereotypes in children's books: Their prevalence and influence on cognitive and affective development. *Gender and Education*, 2, 185–196.

Pinkney, J. (2007). *Little Red Riding Hood*. United States: Little, Brown Books.

Restanto, M. (2016). The Use of Picture Book in Teaching Reading for Junior High School Students. *Journal of English and Education*, 2016(2), 49–62.

<https://media.neliti.com/media/publications/192472-EN-the-use-of-picture-book-in-teaching-read.pdf> (Datum pristupa: 21.4.2024.)

Ripol, C. i Yang, Y. (2018). *Helping Hen. Owl and Dog Playbooks*.

Sipe, L. R. (1998). How Picture Books Work: A Semiotically Framed Theory of Text-Picture Relationships. *Children's Literature in Education*. 29 (2), 97-108.

<https://unlvkidlit.pbworks.com/f/how+picture+books+work.pdf> (Datum pristupa: 29.3.2024.)

Strasser, J. i Seplocha, H. (2007) Using Picture Books to support Young Children's Literacy. *Childhood Education*. 83 (4), 219.-224.

https://www.researchgate.net/publication/254295774_Using_Picture_Books_to_Support_Young_Children's_Literacy (Datum pristupa: 29.4.2024.)

Turner-Bowker, D. M. (1996). *Gender Stereotyped Descriptors in Children's Picture Books: Does "Curious Jane" Exist in the Literature?* Open Access Master's Theses. Paper 1585.

<https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2552&context=theses> (Datum pristupa: 23.4.2024.)

Ullah, H., Ali, J. i Naz, A. (2014). Gender representation in children's books: a critical review of empirical studies. *World Applied Sciences Journal*. 29 (1), 134-141.

https://www.researchgate.net/profile/Arab-Naz/publication/289484251_Gender_representation_in_children's_books_A_critical_review_of_empirical_studies/links/5f015c6192851c52d619b403/Gender-representation-in-childrens-books-A-critical-review-of-empirical-studies.pdf (Datum pristupa: 20.3.2024.)

Vonta, T. i Balič, F. (2011). Upoznavanje djece sa slikovnicama i knjigama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 2-3. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124175> (Datum pristupa: 25.3.2024.)

Weidt, M. (1995). *Daddy Played Music for the Cows*. Denver: Lothrop Lee & Shepard.

Willems, M. (2014). *The Pigeon Needs a Bath*. United States: Hyperion Books for Children.

Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S., Zalar, Z. (2009.) *Slikovnica i dijete: Kritička i metodička bilježnica 2*. Zagreb. Golden marketing – Tehnička knjiga.

11. Popis grafičkih prikaza

Slika 1. Primjer apstraktnog stila	6
Slika 2. Primjer stripovskog stila	6
Slika 3. Primjer realističnog stila	6
Slika 4. Primjer impresionističnog stila	6
Slika 5. Primjer leporello slikovnice	9
Slika 6. Primjer pop-up slikovnice	10
Slika 7. Primjer multimedijske slikovnice	10
Slika 8. Primjer lutkarske slikovnice	11
Slika 9. Primjer strip-slikovnice	12
Slika 10. Primjer fotografske slikovnice	12
Slika 11. Što se dobiva od mlijeka	23
Slika 12. Što se dobiva od mlijeka	24
Slika 13. Što se dobiva od mlijeka	24
Slika 14. Što se dobiva od mlijeka	24
Slika 15. Što se dobiva od mlijeka	24
Slika 16. Tri sestre	26
Slika 17. Tri sestre	27
Slika 18. Medvjedići i kućanski poslovi	29
Slika 19. Medvjedići i kućanski poslovi	29
Slika 20. Medvjedići i kućanski poslovi	29
Slika 21. Mali Miha na farmi automobila	31
Slika 22. Mali Miha na farmi automobila	31
Slika 23. Tata lav i njegova sretna djeca	35
Slika 24. Tata lav i njegova sretna djeca	35
Slika 25. Tata lav i njegova sretna djeca	35
Slika 26. Emilija u zemlji kotača	37
Slika 27. Emilija u zemlji kotača	37
Slika 28. Čudesan cvijet	39
Slika 29. Čudesan cvijet	39
Slika 30. Rosie Zakovica, izumiteljica	41
Slika 31. Rosie Zakovica, izumiteljica	41
Slika 32. Rosie Zakovica, izumiteljica	41

12. Izjava o izvornosti rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)